

174

magyar **műhely**

magyar műhely 174

Művészeti folyóirat

www.magyarmuhely.hu

TARTALOM

Vass Tibor: Bibinke és az ötföstös. Készecske A Nagy Bibin és a műlovarnóból f. Tóth Árpád: Kannibál: A Neononsens. Vendégszövegek Nagy Hajnal Csilla: Anyu Nagy Hajnal Csilla: Héftő Nagy Hajnal Csilla: Séma Szűgyi Zoltán: Kéziratrészletek Bíró József vizuális költeményei Detvay Jenő: Negatív nélküli fiktív filmek maradványai Elsa von Freytag-Loringhoven: Döbbenetes szív Elsa von Freytag-Loringhoven: Robbanás Elsa von Freytag-Loringhoven: Holdszikla Elsa von Freytag-Loringhoven: Klink - Hratzvenga	1 1 5 11 12 12 13 23 26 30 31 32 33	■	Szirmai Anna: Színes-szagos olasz performanszművészet Magén István: A vidékiség mint érték MMG N. Mészáros Júlia: 23 + 1 árnyalat. A Magyar Elektrográfiai Társaság kiállítása Nagy Árpád Pika: Édes Európa. Az Erdőszőlői Nemzetközi Művésztelep kiállítása Lengyel András: Arcok, önarcképek, hetvenes-nyolcvanas évek. Szirányi István kiállítása	42 46 49 54 57
100 ÉVES AZ AVANTGÁRD		■		
Komáromi Petra: Az 1918-as Dada kiáltvány futurizmus-kritikája. Párhuzamok, konceptcionális kérdések	36		Híreink Munkatársaink	59 60

VASS TIBOR

Bibinke és az ötföstős

Készecske A Nagy Bibin és a műlovarnóból

Elhangzott a magyar festészet napja alkalmából Sárospatakon, az Újbástya Rendezvénycentrumban, Fazekas Balogh István, feLugossy László, Molnár Irén, Sándor Zsuzsa és Stark István kiállításának megnyitóján, 2015. október 15-én.

Hjúsztón, baj van. Itt ülök, csillár lóg az ikrafalon.

Öt föstőlénnyel

Patakról tegnap megszökik az ősz.

Semmi háj útját nem állja, vékony, sportos kősz szépenekkel suhan fesztelen Kakig.

Kősz szépen, tolja a vékony, sportos ősz a víznek, fánmég-levélnék, hal-e?-vérnek.

Kak boldog így Patak őszétől hirtelen. Örömében föst. Főlénnyel öt-

hatol föstményeiben, nem ijedtében szökik, annyi bizonyos.

Fösteti öt föstőlénnyel, hogy világot lát,

pónit, mókust, marhafület. Elfutó, sáros határidőn belül folyóba futó, színvak patakat.

Mind több képre keni rá a fesztelen suhanást.

Mintha ősz nem tehetne őszről, öt az ötről.

Ahány ház, annyi szökés. Annyi ősz-kés, kősz-önzés.

Itt, ha jól hallom, Elzának szólítja a vékony, sportos Patakősz Kakot.

Kősz szépen, így veszi a lapot a Patakot Kakra,

a Kakra Patakat hagyott, kősz szépen, így mondja Kak a víznek, fánmég-levélnék, hal-e?-vérnek.

Tércsupa vér. Vércsupa tér. Szeretlek, szó.

Ott termek, védelek, ha vernek. Hjúsztón, ezzel a mondattal baj van.

Térvébelije lett Kaknak Patakősz hirtelen.
Póni, mókus, marhafül játssza el, hogy összefolynak.
El, hogy állványaik összébb tolódnak, egy a társaságuk, időmúlásuk. El-

za, legyen ez a közös levés-festés fedőneve. El-
záikkal jól elvannak pónik,
mókusok, marhafülek. Egy-egy Elzájukat hagyják,
hogya a másiktól rendre el-

zárjuk. Térvér tér, Elza köz, ezeket kétszer avatjuk:
egyszer egy Patak-őszős, másszor egy pata-kőszős Kakon.
Kakcsupa Pataktér, Patakcsupa Kakvér.
Alvadt térdarabok hullnak eléd. Ezek a szavak.
Az öt föstőlény csapa tépítése. Az öt tépítés lényföstő csapája.

Pónik, mókusok, marhafülek tapsolnak a kőszbeszéd után,
vékonyan, sportosan. A hangokra tetszetek volna figyelni,
ahogy mozdultak benne a lottó ötösök.
A lé: dada. A tiszta: beszéd.
Meggazdagodtunk, kősz, hogy ilyen hirtelen.

Hjúsztón, ballagok éppen a Hernád felé, azt érzem, elza-
helok. Visszavonat a megyekutánad.
Égnék állnak estemben a mindennek-, mindenkinek-kőszönömök,
erre csak elzahelós Elza-hellók röpködnek: helló Elza,
mondja a Patakősz szinte minden Kaknak.
Szinteminden-Kaknak, ötföstős lénynek érzem akkor egészen,
ötföstős úrlénynek, víznek, fánmég-levélnek, hal-e?-vérnek,
vékonynak, sportosnak. És boldognak hirtelen.

Nem szökésem ürbe a dicsekvés,
de estemben a folyó úgy eszi a patakat,
a csermelyben hal és vadkan úgy zúz,
hogya Elza és kölykei miattam surranúsznak el, mint a nyíl. Nyála
csorog a nyárnak, hogya mi marad utána -
s hogya érdemben, jegyben mit érdemel,
ki a kőszönéssel kőszönzön mindig előre igyekszik.

Ők öten a fényszer kettő néha. A halboltban a pisztráng: ötös.
Ne búsulj, rózsám, mert az egy halast sem ér.
Most, hogya így lemunkásosztályzott, kősz szépen, az ősz,
evezzünk át megnézni, mit hozott, mit visz a víz, milyen a tárlat ott.
Vigyünk a Kakőszből vissza, vékonyat, sportosat hirtelen.

Ím, itt vagyunk. Boncza Berta, lénykori nevéen Schuberta Garabonca
az osztályfőnök. Még ennyi sokféle ötösét.
Ötös alá, ötös alá alá, csillagos ötös, kétcsillagos ötös,
egycsillagos ötös felé, kétcsillagos ötös felé felé,
zöld tollal írt napközis, pirossal írt felmérős,
és akkor még ott a felmarás,
a négyötöd, amivel sosem tudtam kezdeni mit,
azt mondja, Kakásra állónak ad ilyet, ha az jól teljesít,
hogya a plusz négyessel az átlag a nehezen átsegítse.
S hogya így jár, én tudom csak a nyögő combjai alatt.

Hjúsztón, ezen a Kakőszös,
vékony, sportos halnapon lesz még szőlő, lesz még vágy, tenyér
úgy simul majd a póni-, mókus- és marhafül-ecsetszörhöz,
mint soha azelőtt. A vászon úgy kezd el csetelni,
hogya a szőrök észrevétlen kerülnek a netlevesbe,
hol táj a fáj, hol fáj a táj,
a hálózatból ki tudjuk kanalazni a pemzli szó lejtését.

Ötök hálózata annyi mint hálózatok öte.
Haj, hamismási Pál, haj, hamismási Péter, nézzétek azt a vonást,
és nézzétek a másikat, esőre álljon, ami esőre áll.
Lehet, hogya egy halom ételről beszélek.
Sül, enyhítse fényvagyad. Ahol én festem, ott fáj fel a hátad.

Öten fekszenek neki az ennivaló Patakősznek,
mert visszatér az ősz, persze nem idő előtt, Patakra.
Kakkőszre az marad, amit az öt föstőlény hátrahagy.
Hát mit mondjak, nagyot halkotott.

Hjúsztón, baj van, túl sok a hős, többek közt nem értjük Elzát,
és hogya kerülnek ide halak. Velem is csak a baj van.
Mókusokkal, pónikkal, marhafülekkel még úgy ahogya elvagyunk,

Patakkakk sem gondozásra vágyik.
Lehet, egyszerűen mindenkinek csak annyit jó tudni: hazajut.
Hazáig, ahol ha kimondja: öt füstölény,
hirtelen beszokik az ősz, a sötét haj kőszbe vegyül már.
Na most hogy került ide a hamut mamunak, a kotlóst Koltósnak.
Hjúsztón, ideje bontani a vonalat. Iktatni szívet a csendhez.

F. TÓTH ÁRPÁD

Kannibál: A Neononsens

*Vendégszövegek**

Eme fehér papíron, amikor a madarak megszólalnak, vicsorít egy arc előttem. Itt ülök, könyököm az asztalon, és tartom a fejem két kezemmel. Középen látom a bionikus szemet. Forगतom a tollat, összefüggéstelenül írok. Éhes vagyok és szomjas, ezzel a fehér papírral rendelkezem. Üveg, amiről nem tudom, tükör-e. Két ember közül az egyik üldözi a másikat. A befejezése még időben késik. Húzódozom a csábító mondatok kitalálásától. Mint ifjú, frusztrált, nihilista iránytalan lázadó. Semmi dolgom a logikával, mert félállandó. Szándékosan két-, sőt többértelmű, és határozatlanok a gondolataim és a tevék. Nem tudom, merre menjek. Teljesen idegen nekem az írás. Kenyérre kenhető állagú krém. Érinthetőség a nadrágomban. A felismerés nem több mint képzavar. Hallottam valahol, hogy olyan volt a pöcse, mint egy rossz vízcsap. Éjszaka van, egyforma szuszogás a másik szobában. Lélegzetvétel ritmusa a kezemben. Nem szabadna engedni, hogy az emberek törvénytelenül vigyorogjanak, mások meg leírják ezt. Forradalom, ünnep. Ének, zenekar, ágyúdörgés, harangzúgás keresztül-kasul ezen a papíron. A betűk kincsek is lehetnének. Tükörüveg, tükörírás. Arc - harc - élelem. De az éhség legyűrése bebukik e sorok közé. Gyorsgalamb v. Pigeon à la galapade így készül. Vágjunk kétfelé egy fiatal galambot anélkül, hogy a két fél egymástól elválna. Ha apró a madár, megkopasztjuk, kibelezzük, fejét és karmait levágjuk. Korog a gyomrom, remeg egész testem, vágyakozom. Nedves ducimurisan roskadva mámorban. A kis állomással átellenben sötét menedékben hagyom magam befolyásolni környezetemtől, és mindenevőnek, csúcsevőnek hiszem magam. A gőzös fehér habját lövellte pocskba a sötét, piszkos kövek közt. A lehetőségeim: valóban nem lehetne másként? Az első kísérletnél elszakad a kötél. A torok szorul, a mell piheg, száraz, galambszájú alakok kérdezgetnek. A szavak újra beindulnak: lehet, hogy mást is csináltam, de a megemelt kezem az egyetlen.

* Sajtó alá rendezte Szombati Bálint.

Körlevélfunkció finoman zsírpapírba csomagolva. Maroknyi mennyiség. Ilyenkor van az, hogy a felvouló elfelejti elengedni a léggömböt a tribün előtt. Ezért öld meg s kevergesd a felfogott vérét, hogy meg ne aludjék. Sózd meg, hintsd be két kanál liszttel, rántsd meg barnán, tégy bele, ami ízlik és kellő, szűrd által. Izzadok. A hűtőszekrény rángatózik, falat ér. A jól irányzott szavakat el kell hibáznai. A gondolatok tetszés szerint változtatják a külsejüket. Újságkivágó szolgálatot alapítok.

Választóvízben (Agua Regis) egy kevés ezüstöt felolvasztván ezen folyadékkal kend fel a koponyacsontra: Neononsens. Rögtön karakterizálódhatunk.

A tömegről kellene beszélni, vagy a drága kicsi halottjuk arannyal történő galvanizálásáról. A napkeleti gyöngyöt, ha megsárgult - ha már a szenny mélyen belé ette magát -, kitisztítani érdemes. Légmentesen zárt üvegbúra alatt túlságosan logikus, minden kiszámítható. Az ablak mögött sötét van, követhetővé válik az írás. Jobb- és baloldali, megegyező kivitelben képzelhető csak el: a művész rúdra akasztott bőre, az ablak mögött. Adva van egy a tömegek elé táruló tér, amelyben történnie kell valaminek. Talppogácsa páraru, földi korlát, kézi láda, rohamjelzőléc eredményező gúla. Elfelejttem leírni a szavakat, pislog a lámpa. Motor indul a ház elől. Határozottan éhes vagyok, tehát iszom. Tegnap egy csomó új lépést tanultam, gyakorolni kellene. Leragad a kezem, könyökben fáj, 7,5 mg filmtabletta vár. A galambtoll-foglaló a madárszárny

és farktollának alsó, csöves szár részéből készül, aranyozva. Fölötte nagy óvatosság az olyan ügyekben, mint adategyeztetés. Szükségünk lehet olyan fogalmak készletére, melyek fékezik, jóllakadják rendetlen vágyainkat. Vigyázzunk barátainkra, még megéhezhetünk. A szemek nyitva, az arc mosolygón fénylő, de ha nyálkás tapintású, ajánlatos ecetes vízzel áttörölni. Az üldözött még vár, tükörkép módon alig lehet. Minden rács dokumentum, tartalma hullaszagú, fogyasztható. Az ember csinál csak hasonló dolgokat. Aranyozott rács mögött két galamb, az egyik véresen verdes. Lábukon piros fonál a röptük. Kezem viasznyomata más és azonos. Kezem fonográf viaszhengeren.

Elbizonytalanodom s kis szünet után a folytatás.

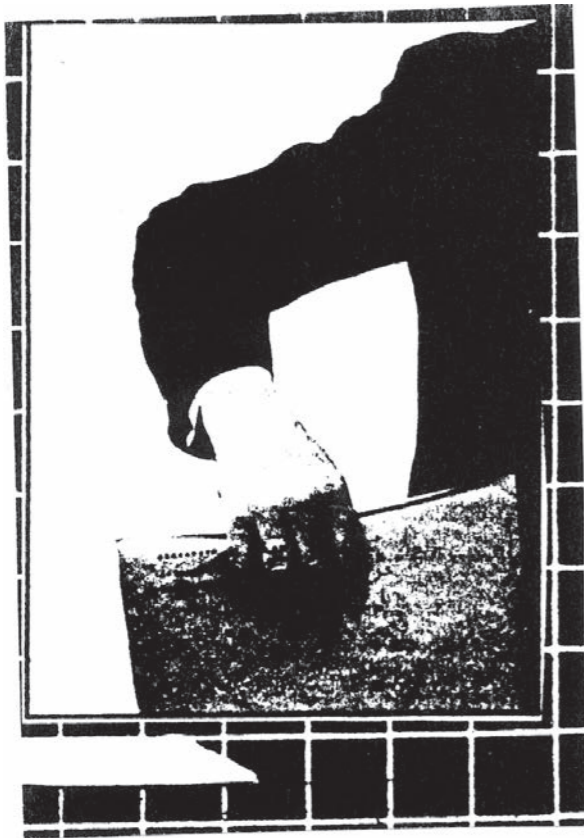
Automatikusan. Az idők változnak, de én még mindig ugyanazt szeretném. Igaz, nem lehet csak úgy, mint - egy nagyot-akarás kéne. Ez a nagy-nagy akarás elment, kézbesített, fel lehet és fel kell majd újra ocsúdni. Ablak vagy tükör. Amint kinézek, átnézek, tiszta az elíziumi mezők felett az ég. Nagyon komoly. Akol békés csendje. Feszült arc, sértett térdepelés, a hűtő aljában van még egy sör: Kelj föl, hallod?! Mindezt el kell veszíteni, vagy pedig megnyerni. A valóság félálom képei. Csak egyszerűen, mintha most

ragasztaná rá az „azonnali” címkét a rózsaszín ficánkoló nyelvvel. Legjobban lesütött szemmel tudok számolni. „Z” mint budiajtó-motívum. Leölt, széttaposott papírsárkányok mindenütt a lakásban, így hát a kérés váratlan: Kelj föl! Tapasztalat: ember emberrel együtt. Keressetek értelmetlen kérdéseket, melyek az emberek körvonalait jelenítik meg, úgy, ahogyan a fantáziában többé-kevésbé világosan felmerülnek. Pusztán a mozdulat okozta élvezetért mindent.

Egy nő jön be, fehér bőrű, fehér, testre simuló ruhában, ráhasal a terem közepén levő fehér papírra, enyhén széttárt kézzel és lábbal. Valaki szikével körbevágja a kontúrját. Két kátránypapírból készült szárnyat visz oda, tubusból piros festéket nyom a széleire, a vállakhoz szorítja. „Nem én vagyok, aki vagyok”, hallom halk hangon, monoton ismétlődéssel. Egy követ emel fel és az oldalához teszi, teste lassan vörösbe borul. Valaki kimegy. Ha átlépsz egy ajtón, az nem csak a te történeted. A tükörben is lát. Árnyéka merev, csupán egyetlen kifejezésre képes álarc, de az ember szükségszerűen gyanús önmagának.

Voltaképpen annyi történt, hogy megsértődtem. Valami vonzalmat éreztem a szavak iránt, ami lehet, hogy hiba, de lehet valami más is. Már minden titok, marokra fogva és rászámoltatva. Önműködő képzetzavar. A szomszédban összeült néhány ember, agyukban a pokol indulata, lelkükben a legszörnyűbb elszántság, és tanakodnak. Amikor hallgatom őket, képes lennék átfordulni más irányba. Mint álomban, éjszaka az ágyamon. A reggeli függönyfelhúzással törlődik minden, csak az üvegen a pára kézzel fogható. Senki sem értheti meg az utolsó szó leírását, hiszen az idő nem áll meg a mi kis Nirvánánk kedvéért, ezért rendesen markolászunk. Érinthetőség a lábam között. Ha nem adok, elveszik. A szoba kihűlt. A test poros. Többször kéne ismételni. Több szó, még több árnyék. Toporgunk ebben a mocsárban, mint valami füstbe borult szobában. A falakon röntgenfelvételek, csak a lágy részek világítanak. Madzaggal feszített arc. Szembe került jelköttyvalék. Az álarc nem véd meg mindentől és mindenkitől. Az áldozatoknak néha finom az illatuk. Talán nem a félelem a kiváltó ok. Nem szól semmi a bűbájos szavak ellen. Használhatjuk őket, csak ismerni kellene. Kellő óvatossággal minden, még egy rossz mozdulat is elkerülhető. Leülök és felállok, járkálok, mint ketrecben a vad, mint egy mókus. Időnként kezembe áll a görcs.

Hat perc van hátra, hajszárítós mikrofonba dúdolók egy dalt. Idegen papírról, tollról, szavakról. Csak a lélegzetvétel ritmusa vezeti a kezem. Ezek után nem marad más hátra, mint hogy ezt az egészet megfordítva értelmezzem. Az újságból kivágott szavakat kalapba rakom. Tzarásan kellene fogalmaznom, ahogyan előkerülnek a kalapból, irány és cél nélkül. El akarom kerülni az irodalmat. A szavaknak papírnyi súlya legyen, lángoló semmi. Hat percig még a felszínen tudok maradni. Elég ügyesen kapálózom, csak az éhséget feledhetném. Ha a Kannibál behabszolt mindent, mit tehet, vajon mit ehet? Elmémben vak, zsidbadt agyú végletek, burjánzó angyali jelentés, kezemben szétfoszlik a gordiuszi csomó, már öt éve várom, hogy eljőjön a kikelet. Termésleverő hangulat, puha betűs vakvágány. A tegnapi levélre indultam be, sorjázom oldaltól margóig. A kályhától indulok: egy sima, egy fordított lépés, mindig csak sorban. Sem eleje, sem vége. Nincs és nem is lesz írás. Át a másik oldalra. Fázom, a köpeny segít, ahogy magamra rántom, fellebben eddig a sorig a papír. Elvégre az ember foglalkozhat levéltározással is. Nem mondtam semmit! Felejtsetek el. Azt is megigérem, hogy

nem fogok lesni. Meg kellene kérdezni mindent előre: hogyan írjak, mit írjak? Úgy tenni, mintha felcsapunk volna teremőrnék, sorolni, számba venni ismerőseinket, tárgyainkat, emlékeinket. Bejönnek és ki-mennek, az ajtó hol befelé nyílik, hol pedig kifelé, és ezen elcsodálkoznak. A velük született óvatosság helyét a találkozás feszültsége foglalja el. Nem tudhatják, most el akarok kerülni minden találkozást. Fáj a lábam, különben is leírom magamat. Lélegzetvételkor a számba repült egy szúnyog, egy éték vagy egy köpés. A kilincs tapintásra nyílik vagy csukódik.

Hosszú összetett mondatok is kerülhetnének erre a papírra, de akkor történet és válogatott szavak és unalom. Botrányos esetről nem tudok, ezt az írást kivéve. Nincs találkozás, nincs kapcsolat, nincs idő, csak felkelés és lefekvés és a közben elvégezhető. Más itt már nincs - bejutottam! A nagy „A” betű.

Egyszer így szólt Cs. mester: Lassanként eltűnik minden! És újra itt van. Éjszakánként írom, a váratlan tettenérés izgalmával. Most olyan cselekmény következik, amelynek a valóság vagy az álom világszerűségében semmi előzménye nem volt. Emeljük fel: mást! Válgjunk önmagunkká. Szemed is ver. Kétes értékű

kísérletek eme néhány borzalmas nap után s egy szédülés. Ez a szöveg a valóság hiányáról is szól, és ezt nem szerethetjük. Élénken és megvesztegethetetlenül tör elő a halott, így a szükség és a nem választás következménye stimuláns. Utólag elevenedik meg a képzeletem. Nap múltával a nappali részletekkel nem egyező tények áradata. Semmi képirásos módszer térdre esés nélkül. Egyetlen fénykép az asztalon. Ablak mögötti kép, összezsúfolódott tömeg. Megdöbbsz, hogy az ismerőseimet látom, testük rózsaszínű felhőmassza. A hallgatás parancsára írok. Minek írok, ha tudom, hogy a leírt eltávolít a hallgatásban élőtől, tőlem? Ide-oda lökdösöm a szavakat, csontokat a dolgok kisiklatójául, az egész paksamétát bele kellene fordítani a pocsolyába, amikor már kellő sűrűségű, hogy ne lehessen visszamenteni. Kimegyek ebből a lapból, öltözöm. Segítenek, hogy nyugodt munkámat ne zavarja meg semmi és senki. Nézzük, meddig lehet elmenni a szadomazo rajzimitációmban. Valójában senki sem képes teljesen egyedi élethűtetésre. Sok mindent le fogok még írni szegény és meggondolás nélkül, mert a leírt szöveg fontos, mint ahogyan fontos a papír mellett ülni és hallgatni. Enni, inni, írni, hallgatni a pohár lassú zuhanását a szekrényről. Nem tudom kivárni. A tükör bűnbeesés. Sikoltozva vergődő álmok, a tükröt álmodók feltételes módja. Itt benn a szobában. Van még valami esélyem, szokták mondani.

Hamis mindenem, ismét megrémültem attól, ami a tollam után a papíron maradt. Tavaszai sonkák lengedeztek a szélben. Irtózom a záródó ajtóktól, amelyek kizárnak, beszűkítik az agyat, kiszolgáltatottá teszik az embert. Ez a szöveg gyakorlatilag sikertelen. Nem adok választ a kérdésekre, ez kétségbevonhatatlan. Mindig felúton, mindig közben. Nem is létezem, csak jegyzetelgetek. Csak ez a szöveg...

Jó érzés ülni a széken, szép lehet a nyitott hűtő fénye, derengőn. Leszórnam magamról az Én lelki és észbeli sallangjait. Kifejezéstelen vasarcuák vannak körülöttem az éjszakában, meg a füles bögrém. Az egyik folyamatosan vigyorgott, szorította a kilincset, míg meg nem fagyott. Ettől megkönnyebbültem. Nyál csorog a szájuk szögletéből, az élvezet eredendő. A három kérdést is fel kellene tenni. Egy fekvő, egy álló és egy enyhén dőlő alakot látok, néhol arany, néhol véres foltok. A hetedik lapot is hátra fordítva: valaminek vége és valami más kezdődött. Nem érdemes összekeverni. Mindeddig néma voltam, most pedig nincs hangom. Azt csinálom meg, amiről gondolkodtam, és arról gondolkodom, amit nem tudok

megcsinálni. Így szeretném leírni. A kapott metszéspontokat összekötjük, az így kapott húrfelező merőleges a földfelszínnel alkotott metszészvonallal. Az olvasó elvárásai igen kis valószínűséggel azonosak a leíróéval, még ha ez az írás didaktikus, meghatározott cél érdekében készült is. Ezen segíthet az első benyomás, az elképzelés-befogadás feszültségének kiporciózása. Minden mondatot újra olvashatsz vagy átírhatsz. Az a hely, ahol egyetlen, biztos értelmét találnád ezeknek a szövegeknek, nem látható. A tűz-behajítás pillanatáig tudsz választani: továbbolvasod, vagy...

Minden külön értesítés helyett közlöm, hogy alulírott szubjektív okok miatt ismeretlenné vált, minden káros tevékenységet beszüntet, még marginálisan sem gyakorolja a művészetet.

Ezután minden erkölcsi és anyagi felelősséget vállalok a tetteiért, gondolatait rendszeresen ellenőrzöm és szükséges mértékben korrigálom!

(1993-1994)

NAGY HAJNAL CSILLA

Anyu

Múltkor kigondolta, hogy a strandra csak ebéd után megyünk ki, délelőtt pedig felkelünk, és megiszunk egy kávét a városban, miközben a napi híreket olvassuk. Azt is hozzátette, eldöntötte, hogy átváltozik férfivá, és nevetett.

Azt mondta, már csak töke nincs, de az a legtöbb férfinak úgyis csak névlegesen van.

Ezután kibontotta szárnyait, az egyik tolla mögül cigarettát húzott elő, mire én emlékeztettem, hogy ez sem olcsóbb hobbi, mint a fényképezés.

Igaz, igaz.
Tovább nevetett, bár már egy ideje semmit sem talált igazán viccesnek.

Ugye aputól örököltem a humoromat?
És ahelyett, hogy megsértődött, vagy legalább válaszolt volna, mindössze elpöckölte a félig szívott cigarettát, és működésképtelen szárnyain átrepült a szomszéd szobába.

Hétfő

Azóta nem beszél velem,
mióta a boszorka, akihez elrágatott,
végignézett rajtam, és
egy gúnyos mosollyal azt mondta, hogy
mégsem ő, hanem én vagyok
Jézus
negyvenkettedik reinkarnációja.

Séma

1.

Szintelenek
a falak
egyetlen közös szobánkban
akárhányszor festjük át, így
marad.

2.

Átlátszó
a szeme
méterekkel minden alatt
vagy sosem volt színe
semminek.

3.

Semminek
felelni meg
mégis annyi, mint
az udvaron hagyni kint
magunkat.

SZÜGYI ZOLTÁN

Kéziratrészletek

Első nap

A NAP
kel: 7 32
nyugszik: 16 03

A HOLD
kel: 15 40
nyugszik: 6 14

Miután végképp megbékélt döntésével, hogy nem használja fel mottóul sem a rousseau-i *ha nem is érek többet, de legalább más vagyok*, sem az éluard-i *nincsen nagyság az előtt, aki növekedni akar* gondolatot, megkönnyebbülten felsóhajtva vette kezébe a tollat, még egyszer végigpörgette a bőrfedelű füzet szürkés lapjait, és az első oldalt üresen hagyva írni kezdett.

nem történhet semmi sem véletlenül
minden előre kitervelt
minden gondosan megszerkesztett
minden olyannyira tökéletesen megalkotott
hogy csak egészében tűnhet el

Gondoltam: Hadd szóljanak a napok; és hadd hirdessen bölcsességet az évek sokasága!

Második nap

A NAP
kel: 7 32
nyugszik: 16 03

A HOLD
kel: 16 33
nyugszik: 7 09

HOLDTÖLTE: 10 03

Felkattintotta a lámpát.

az ágy végében fehér folt
akár a hold
a szakadt pokróc lyukán
kibuggyanó tenyérnyi lepedő

három perc múlva tizenegy
vagy tizenkettő

el is múlhatott már éjfél
akár egy
netán
kettő

teljesen mindegy
a sötét az úr még
és a könyörtelen hideg

a magány is ilyen

az éjszaka a nappal párja
vagy csak ellentéte?
hisz a szabadítás is lehet
az ítélet része

Rejtett dolgokat szólok a régi időkből.

Harmadik nap

A NAP
kel: 7 32
nyugszik: 16 05

A HOLD
kel: 17 30
nyugszik: 7 56

A FÖLD NAPKÖZELBEN: 15 38

A fal felé fordult.

Béci ügyet sem vetett a késve érkezőkre, kivette szájából a pipát, és máris a tizenegy este énekeibe fogott.
A *Beköszöntő* után mindjárt A *virágok vetélkedését* énekelte: *A bú-za-me-ző-be' - há-rom-fé-le vi-rág, - a leg-el-ső vi-rág - a szép bú-za-vi-rág.*

Aztán a *Toborzóval* folytatta, de gyorsan átváltott: *Ő-reg va-gyok már én, nem dol-go-zok már én. Ej, a-hol kocs-mát lá-tok, ej, o-da me-gyek már én. Is-te-nem, or-szá-gom, ré-gi sza-bad-sá-gom! Ej, de ha-mar el-ha-gyott, ej, gyen-ge if-jú-sá-gom!*

Utána alig hallhatóan a *Tavaszi szél* következett, majd: *Ő-szi har-mat u-tán, nagy he-gyek-nek or-mán. Fúj-do-gál a hi-deg szél, fúj-do-gál a hi-deg szél.*

És a *Meg-ha-lok, meg-ha-lok, még be-teg sem va-gyok, ko-lo-nyi te-me-tőn nyu-god-ni a-ka-rok.*

A *Fekete föld*, az *Egy gyenge kis madár* és az *El kéne indulni* dalokat csak jelezte, hogy a harmadik estéhez tartoznak.

A *Töltik a nagy erdő útját* szintén kihagyta, az *Eddig való...*-nak pedig csak a második strófáját énekelte el: *El-jött már az a nap, mely-ben kell in-dul-ni. Há-zam-tól, ha-zám-tól bús szív-vel tá-voz-ni. Ked-ves szü-leim-től sír-va el-búcsúz-ni. Ked-ves hi-tes-tár-sam ár-ván itt kell hagy-ni.*

Majd az ötödik este bordalai helyett rögtön a *Nővéreket*, az *Apámért, anyámért* és az *Elmégy fiam, járj békével* kezdetűeket harsogta, s csak a hetedik este *Árpádházi boldog Margitjánál* és a *Kapisztráni Szent Jánosnál* fogta halkabbra újra, hogy az: *El-in-dul-tam szép ha-zám-búl, az al-föl-di ró-na-ság-búl, visz-sza néz-tem fél ú-tam-búl, sze-mem-búl a könny ki-csor-dul* éneket már-már suttogta.

Aztán épphogy belekezdett az *Ó dicsőségesbe*, egyszerre hirtelen felállt és minden szó nélkül kiment.

Ott lesz az én nevem.

Tizenharmadik nap

A NAP

kel: 7 29

nyugszik: 16 16

A HOLD

kel: 2 36

nyugszik: 12 53

A hintaszékben elhelyezkedve hátrahajtotta a fejét.

nehezen szoktam meg a cigányozást és a zsidózást is
nálunk ez nem volt szokás

ha valaki cigányokat említett
a kérdés legfeljebb az volt: milyen cigány?
magyar cigány? szerb cigány? román? ruszin? szlovák cigány?

ugyanígy voltunk a zsidókkal is

a faluban született Rákosiról

de Edit zentai gimnáziumának névadójáról

Moša Pijadéről sem tudtam sokáig

hogyan szefárdi zsidó volt

azt igen:

eredetileg festőnek tanult Münchenben és Párizsban

ám már a két világháború között bebörtönözték

illegális nyomdájáért

Marxot fordította és ott került kapcsolatba Titóval is

rendíthetetlen szerb kommunista

Pijade Samuila Moša Čiča Janko

haláláig Tito kedvence

de hogyan zsidó származású?

sosem került szóba az iskolában

és azon kívül sem

azt hiszem

másként kerülnek terítékre a faji kérdések is

ahol több nemzet és nemzetiség alkot egy közösséget

Körülvettek engem a vizek lelkemig.

Tizennegyedik nap

A NAP

kel: 7 29

nyugszik: 16 18

A HOLD

kel: 3 41

nyugszik: 13 31

Széjjelhúzta a függönyt.

- Ez a Michelangelo, persze nem az a Michelangelo - mondja beszámolójában Imre, a kiváló hegedűművészé lett egykori osztálytársunk a találkozón.

- Ő is itáliai, de csak tíz évvel idősebb nálunk. Végzettségét tekintve egyszerű villamosmérnök ugyan, de mindig is imádta a filozófiát, történelmet, az ókori nyelveket és képzőművészetet, tíz éven át pedig még az olasz légvédelem tisztje is volt. Nyolc nyelven beszél, köztük latinul és ógörögül, s amióta nyugdíjba vonult, azóta csak kutatásainak él, és roppant izgalmasan tárgyalja eredetünket.

Tavalyi fellépésünket követően sikerült megismerkednem vele Rómában. Én kerestem meg, nagyon érdekelt, merthogy olasz létére velünk foglalkozik. Állítja, hogy mi vagyunk Európa őskövületei.

A kontinens legősibb népe!

Azt mondja, a finnek is azoknak a kalandozó magyaroknak a leszármazottai, akik a Krisztus előtti második évezred közepén elvitték a bronzkészítés technikáját Dániába és Skandináviába.

A régészeti kutatások során ugyanis Észak-Európában olyan, az első évezredből származó leleteket találtak, amelyek néhány esetben azonosak, de legalábbis nagy hasonlóságot mutatnak a magyar bronzkori leletekkel.

Most azon fáradozik, hogy kiderítse: a sumerok vándoroltak-e Európába, vagy a magyarok vándoroltak Mezopotámiába. Mert egyet már ő is bizonyítottnak tekint, nevezetesen, hogy Puabi sumer hercegnő olyan fülbevalót, csúcsos és kettős spirál formájú bálványtárgyakat viselt, amelyek halálakor már több mint két évezrede népszerűek voltak Európában.

Keljetek fel, menjünk el innen.

Tizenötödik nap

A NAP
kel: 7 28
nyugszik: 16 19

A HOLD
kel: 4 45
nyugszik: 14 15

A kirakatüveg előtt állva figyelte, amint egy kéz kiveszi a malacfej szájából a citromot.

nem kellene szólnom
tudom

de tudnák-e

hogyan éhes vagyok

Elbuktál álnokságod miatt.

Harminchatodik nap

A NAP
kel: 7 07
nyugszik: 16 50

A HOLD
kel: 21 18
nyugszik: 9 06

A HOLD FÖLDTÁVOLBAN: 03 ÓRAKOR

A rézcsőbe beleillesztette a mogyorófa nyelet.

a tölcseres lemezjátszó is odalett
nem szólt már rendesen
a membrán lyukadt ki a fejben
ahol a rezgést a tű levezeti
a viasz kicsit segített -
eltömítette a piciny rést
de nem szólt többé tisztán
pedig volt még vagy száz jó acéltű is hozzá
hogyan szerette Jancsi erről hallgatni a himnuszt!
meg a *Megállj, megállj kutya Szerbiát!*
Simon is mindig lejátszotta ezt
és a *szomorút*
amit az öregek is elénekeltek minden alkalommal:
*Asztalos, készíts koporsót,
Egy egész nemzetnek valót.
Vér betűkkel, vér betűkkel
Írd rá eztet:
Itt nyugszik a, itt nyugszik a magyar nemzet.*

Fújjátok meg a kürtöt... a tárogatót...

Hatvanötödik nap

A NAP

kel: 6 17
nyugszik: 17 35

A HOLD

kel: 21 10
nyugszik: 7 59

Várt, míg sorra elvonultak előtte a karneválozók összeülekezve táncoló kisebb-nagyobb csoportjai.

vállkereszt - taps - páros taps - taps-taps-taps
vállkereszt - taps - taps - páros taps - taps-taps-taps
vállkereszt - taps - vállkereszt - páros taps
vállkereszt - taps - vállkereszt - taps-taps-taps

tipiri - tipiri - rip-pa-pa - rip-pa-pa
tipiri - tipiri - rip-pa-pa - rip-pa-pa

vállkereszt - páros taps
vállkereszt - taps-taps-taps

rip-pa-pa - rip-pa-pa
rip-pa-pa - rip-pa-pa

tipiri - tipiri - rip-pa-pa - rip-pa-pa
tipiri - tipiri - rip-pa-pa - rip-pa-pa

vállkereszt - taps - páros taps - taps-taps-taps
vállkereszt - taps - taps - páros taps - taps-taps-taps
vállkereszt - taps - vállkereszt - páros taps
vállkereszt - taps - vállkereszt - taps-taps-taps

vállkereszt - páros taps
vállkereszt - taps-taps-taps

rip-pa-pa - rip-pa-pa
rip-pa-pa - rip-pa-pa

Nincsen a gyermek, és én, merre menjek én?

Százhetvenhetedik nap

A NAP

kel: 3 48
nyugszik: 19 45

A HOLD

kel: 16 40
nyugszik: 2 00

Úgy fordította a lámpát, hogy a képen látható arcokra essen a fény.

jobbról kivont karddal - támadást hirdetve
a vörös páncélos és nemzeti színű sereg

balról fehér öltözékben fehér kalapokat lengetve
semmitől nem rettegetve

Dormán fotóján jobbról balra:

állnak

Csorba Béla Sziveri János Losoncz Alpár Balázs Attila Szűgyi Zoltán
Radics Viktória Maurits Ferenc
guggolnak
Mák Ferenc P. Nagy István Faragó Kornélia Fenyvesi Ottó Bicskei Zoltán

és hallgassunk kicsit bele Sz. P. Attila Koncz Istvánnal készített interjújába:

Az Új Symposionnak rövid élete alatt egész sor főszerkesztője és szerkesztőbizottsága volt: Bosnyák István, Fehér Kálmán, Bányai János, Végel László, Tolnai Ottó, Danyi Magdolna és végül Sziveri.

Ezerkilencszáznyolcvanháromban lényegében meg is szakad, meg is szűnik az a folyóirat, amelyet a közvélemény, a jugoszláviai magyar kultúra közönsége, a jugoszláv közönség, az egyetemes magyar irodalom és kultúra közönsége *Új Symposion* név alatt ismer.

... Ez nem *Sziveri* ügye, ez nem *Csorba* ügye, ez valamennyiünk ügye.

Hívtam és nem felelt senki sem!

Háromszázhatvanhatodik nap

A NAP

kel: 7 32
nyugszik: 16 03

A HOLD

kel: 1 25
nyugszik: 12 44

A HOLD FÖLDTÁVOLBAN: 0 ÓRAKOR

A nem látható valóságot kell előhívni és megragadni – tépelődött, míg visszalapozott a könyvben, s újra elolvasta az aláhúzott sorokat: *Ki az, aki elhomályosítja az örök rendet tudatlan beszéddel? Aki pert kezd a Mindenhatóval, cáfolja meg, és aki az Istennel feddődik, feleljen neki!* majd lassú, kimért mozdulatokkal folytatta az írást.

csak a megélt pillanatok a valóság
minden más csupán az agynak munkája
gondolat - ábránd - képzelet
fantázia szerinti lehetséges
s a valóság teljességére
egyedül a látható világ korlátait átlépve
lehet rápillantani

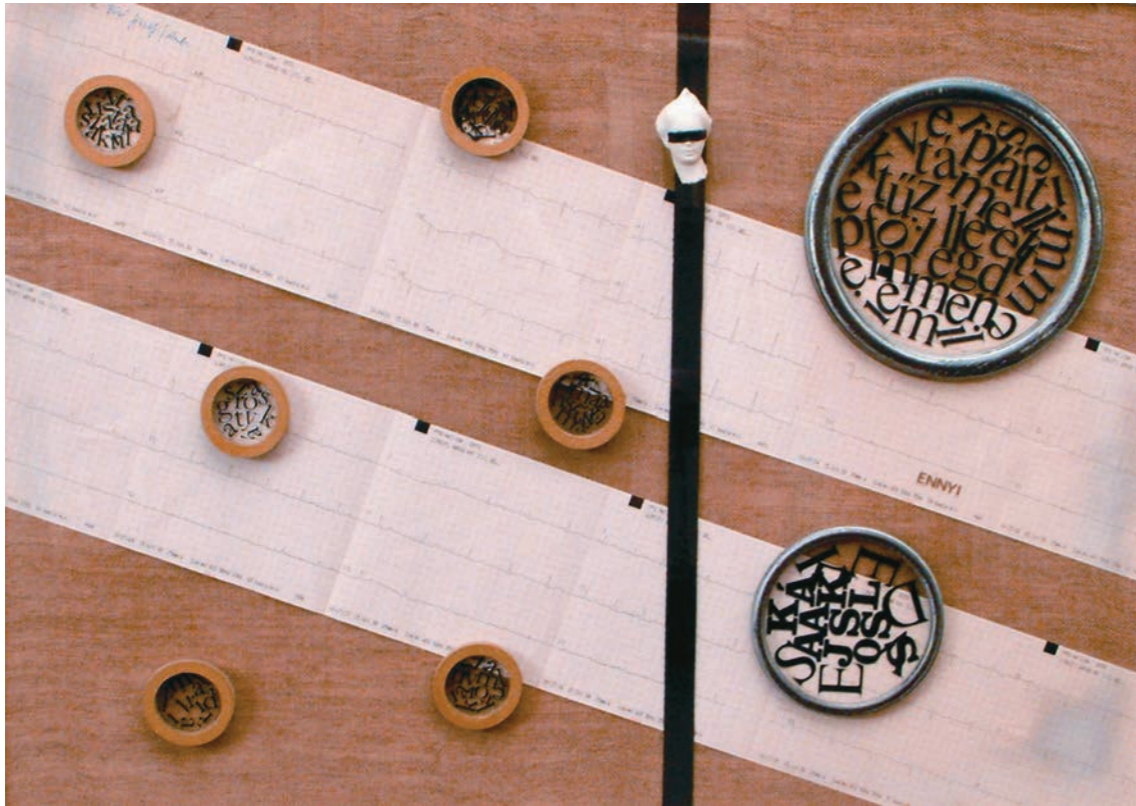
Ami volt, ugyanaz, ami ezután is lesz, és ami történt, ugyanaz, ami ezután is történik; és semmi nincs új dolog a nap alatt.

BÍRÓ JÓZSEF vizuális költeményei

Merz – Kurt Schwitters emlékére

Ennyi – Kassák Lajos emlékére

Anziks – Hajas Tibor emlékére

DETVAY JENŐ

Negatív nélküli fiktív filmek maradványai

FILM

1975-77 táján egy olyan film gondolata foglalkoztatott, amely csak állóképekben, standfotóként jelent meg a fejemben. Egy film, amely csak elméleti szinten merül fel. Ötletem témáját nagyon erősen meghatározta, hogy akkortájt a cowboy- és az indiánkultúra foglalkoztatott. Barátom, C. Sándor Kiskunhalason lakott, így pesti gyerekként megismerhettem és kiélhettem náluk a falusi élet számomra érdekes történéseit.

A magyar vidék és az amerikai őskultúra ötvözete izgatott. Valamiképpen e téma köré akartam építeni a filmet is. Ezek az első lépések azért fontosak, mert így könnyebben tudtam vizualizálni, és a magam számára is érthetővé tenni, hogy valójában mit is szeretnék látni.

Kiskunhalas mindig nagy kalandnak számított, autóstoppal mentünk, a falu határában minden alkalommal kiszálltunk, hogy onnan jókorát gyalogoljunk Sanyi barátomék házához. Sanyi a szüleivel lakott Halason, Mamival és Papival, nagyon jó volt a kapcsolatom velük, minden mókában benne voltak.

A falu szélén cigányok laktak. Ott ért egy olyan hangulat, amely elindította a fejemben a filmkockákat, a képek sorozatát. A házhoz érve megpróbáltam valamit elkezdni abból, ami foglalkoztatott. A szereplőim már megvoltak: Papi, Kisjenő, Sanyi és én. Egy falusi ház aranybánya lehet kellékek szempontjából, találtunk csizmákat, ruhákat és ezekből válogatva felöltöttem őket. Ahogy visszanézem a képeket, valamiféle verekedős kocsmajelenetet próbáltam rekonstruálni. Egy másik képen a határon látott szaladgáló csirkék adta ötlet alapján, csirkével a hónom alatt bohóckodtam.

Néhány tekercs filmet csináltam. Pár képet lenagyítottam, hogy lássam, hogyan tovább, milyen képek ugranak be a következő lépésekhez.

Kis idő múlva elhagytam az országot, disszidáltam.

1980-ban Sanyi utánam akart jönni Párizsba, a mai napig nem tudom, hogy pontosan milyen szándékkal, hogy ő is kint akart maradni, vagy csak körül akart nézni. Már a vonaton ült Kiskunhalason, amikor leszedték. Valószínűleg feljelentették, hogy el akarja hagyni az országot, ami abban az időben egyáltalán nem volt meglepő. A kertjükben készült felvételeim negatívjai és diapozitívjai sajnos nála voltak, elkobozták őket és soha többé nem adták vissza. Az „ügyet” 1980-ban Kecskeméten tárgyalták.

A lenagyított kópiákból ennyi maradt meg.

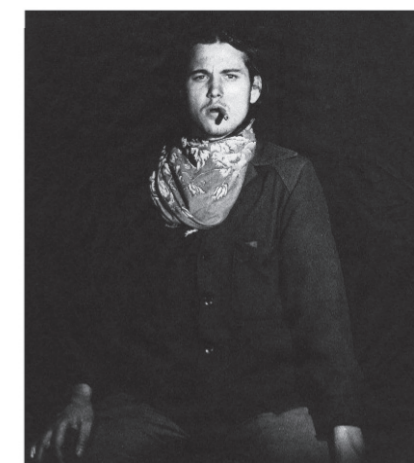
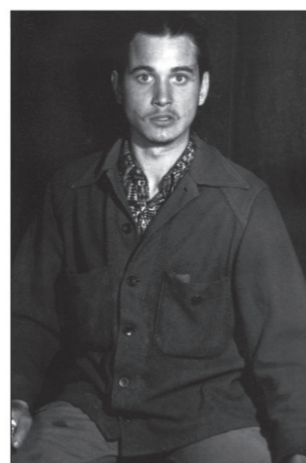
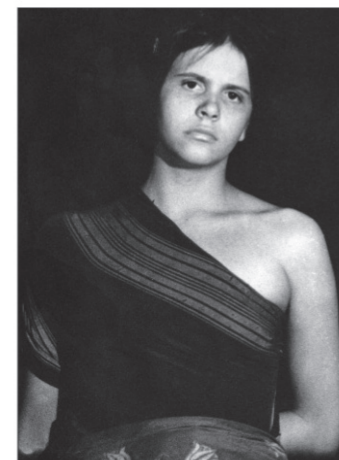
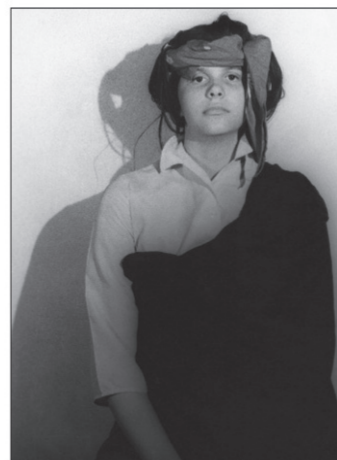
PERFORMANSZ

A hetvenes években a filmszerűség érdekelt, vagyis a fotó, a kép és a film kapcsolata. A sorozat egy performanszt rögzít. A képek 1976-ban a Ganz Mávag Művelődési Központ tornyának utolsó emeletén készültek, ahol a rajzkör működött, többek között az Erdély-Maurer kreativitásgyakorlatok is. Papp Tamás, Dobos Gábor és még néhány ember jelenlétében született a performansz. Szereplők: Halas István, Gazsi Zoltán, Marcsi, Kisjenő. A technikai elképzelés szerint három részből álló háttér előtt, félkörben helyeztem el 6-8 fényképezőgépet. Folyamatos expozícióval követtem négy ember szakadatlan mozgását. A paraván bal felső oldalán látható ember is fényképezett, ő felülről. De ebből nem készült nagyítás. Ennyi idő távlatából visszanezve úgy ítélem meg, hogy hasonlít a mai mozgásszínházi megoldásokra.

PORTRÉK

1976-ban készült portréfotóimon is látható a filmszerűséghez való vonzódás. A képeken felfedezhető, hogy színházhoz illő kellékek, ruházat és smink segítségével komponáltam a képeket. Mintha az „egy fotó, egy film” koncepciót követtem volna. A képek reflektorral vannak megvilágítva. A kiállítás mindhárom szegmensét összeköti a témaválasztás. Fő irány a filmszerűség, a mozgásra való törekvés, de közös vonás az is, hogy ezeknek a felvételeknek nincs negatívjuk, csupán néhány nagyítás maradt fenn.

Döbbenetes szív

Város tornádója a dobhártyán
széltánc: növény-lenyomatú -
virág-lenyomatú - selymes - susogó -
könnyed - zizegő - szétnyaldosó -
udvariaskodó - gondoskodó - tisztító -
elfolyó - nyugovóra térő - görbülő -
kötekedő - csókoló:
fakarak - fű - végtagok - ajkak.
Város tornádója a dobhártyán
az éjben magányos
társak.
Hold-lovaglás!
Sápadt már a szépség rémülete
túl kimerült, hogy osztzkodjon!
Lehangolt helyen a mellkasomtól ellovagol
furcsán megvilágosodva
a döbbenetes nővér!
Növény-lenyomatú - virág-lenyomatú
kagylóillatú tengeri utak
erdővadászat - dzsungel-bölcs
sivatagbámuló
a lábában rejlő szív lovaglója
szépségével korbácsol.
Hajóhad
a kéményen át
alufólia folyó
majdcsak találkozik
egy másik fekete szívvel!
Áldassék meg a lábam!

Robbanás

Végy kanalat szikét
kapard le magadról a tiszta agyvelőket -
milyen fájó üresség!
Robbanás repül
az ikerdombzárakon át,
aranyérbarát.
Énekelve szagolgatni a sátáni búzt,
repülő-robbanó
vörös rózsák!
Meddő fejlődés mindez számodra
feszélyező
kinövések
hirtelen:
hegyes piramisok
csend dobok
szfinxek.
Én az ékeskedő édesanya
elrejtőzöm
az erős dolgok elől!
Hatalmas királyok a sziklaházban,
gúnyos szemek borostyánt ültetnek
a mellkasomban!!!
Pihenni -
mégsem!
Csak csobogás csúszás reszketés:
a Nilus áradó folyama!
Dombzárak előntve
lecsillapodva,
pirkadó vörös rózsák!
Az ikerdombzárakon
smaragd félsziget!
Egy darabig - egy darabig!

Holdszikla

Tó - halványzölddel burkolt
égi tó
felhővel borított
sóvárgás
sötétkék szívbetegség
gránátalma-szín
vágyakozás láza
utánad int!

A felhőbe burkolt - ah!
a rejtett mellből fakadt - ah!
a vágyakozás láza
kortyok
gránátalma-szín
a beládázott szívből
halványzöld tó a ládában
aki te vagy!

Valóban az?

Az - valóban az?
A szív fehér papírlap!
Csókold meg
te lángverte!
A mellkas közepébe
nyomtass fognyomokat -
ezen a zöld
fontos éjszakán.

Fordította: Hornyik Anna

Klink^{*} — *Hratzvenga* (Haláljajgatás)

Narin^{**} — *Tzarissamanili*^{***} (Halott!)

Ildrich mitzdonja — astatootch
Ninj — iffe kniek —
Ninj — iffe kniek!
Arr — karr —
Arrkarr — barr
Karrarr — barr —
Arr —
Arrkarr —
Mardar
Mar — dóörde — dar —

Mardoodaar! ! !

Mardoodd — va — hist — kniek — —
Hist — kniek?
Goorde mee — niss — — —
Goorde mee !!!
Narin — tzarissamanilj —
Narin — tzarissamanilj !!!
Hee — hassee?
O — voorrr!

Kardirdesporvorde — hadoorde — klossnux
Kalsinjevasnije — alquille — masre
Alquille masreje paquille — paquille
Ojombe — ojoombe — oje — — — —
Narin — tzarissamanilj —
Narin — tzarissamanilj !!!
Ve — **O** — voorrr — !
Vévoorrr —
Vrmbbbjjj — sh —
Sh — sh
Ooh! ! !
Vrmbbbjjj — sh — sh —
[redacted] **S**h — sh —
[redacted] **V**rrmm.

* *Klink* > klampiroz (-va a zongorán?)

** *Narin* > narr (bolond, együgyű?)

*** *Tzarissamanili* > (Tzara ist ein Mammili?)

Elsa von Freytag-Loringhoven bárónő (1874. július 12. – 1927. december 15.) német származású dadaista művész és költő, a New York-i Greenwich Village emlékezetes alakja. Provokatív költeményeit halála után, 2011-ben tették közzé *A test izzad: Elsa von Freytag Loringhoven cenzúrázatlan írásai* címmel. A New York Times a könyvet az egyik legnevezetesebb művészeti kiadványként említette. Polgári neve Else Hildegard Plötz. Édesapja Adolf Plötz kőműves volt, aki testileg és lelkileg egyaránt bántalmazta gyermekkorában. Ennek ellenére képezte magát, színészként és vidám operettek előadójaként lépett fel. Számos szerelmi kalandja volt berlini, müncheni és olaszországi művészekkel. A München környéki Dachauban tanult művészetet, 1901-ben a Berlinben tervezőként dolgozó August Endellhez ment férjhez, akinek felvette a vezetéknevét. Nyitott házasságban élt férjével, így 1902-ben annak egyik barátjával, az akkor jelentéktelenebb költő-fordítóval, Felix Paul Greve-vel volt szerelmi viszonya (Felix Greve később Frederick Philip Grove néven vált ismertté Kanadában). 1903 januárjában mindhárman Palermóba költöztek, de éltek még a svájci Wollerauban, illetve a franciaországi Paris-Plage-ban is. 1910 júliusában Greve-et követve, férjétől elváltan Észak-Amerikába költözött, ahol egy kisebb farmon húzódott meg Spartában, Kentucky államban. Greve 1911-ben elhagyta, és egy farmra költözött Észak-Dakotában, majd onnan Manitobába távozott 1912-ben. Elsa ekkortájt Cincinnattiben állt modellt művészeknek, de Nyugat-Virginiában és Philadelphiában is megfordult. 1913 novemberében New Yorkban újra férjhez ment, a német Leopold von Freytag-Loringhoven báróhoz. Itt, New Yorkban vált közismertté, mint a „dadaista Elsa von

Freytag-Loringhoven bárónő”. Freytag-Loringhoven New Yorkban cigaretta eladásból és modellkedésből tartotta el magát, olyan művészeknek állt modellt, mint Louis Bouché, George Biddle és Man Ray. Megjelenik Man Ray, George Grantham Bain műveiben, George Biddle litográfiáiban és Theresa Bernstein festményein. A bárónő a The Little Review-ban kapott egy kis rovatot költészetének bemutatására, ahol 1918-tól James Joyce *Ulysses*-ének részletei mellett jelentek meg a művei. Jane Heap a bárónőt az első amerikai dadának tartotta. A hangköltészet korai női előfutára volt, de a szemét és a hulladék kreatív feldolgozásának lehetőségei is az ő nevéhez fűződnek. Bőröndökbe applikált portman-teau-kompozíciói közül megemlíthető a *Kissambushed* és a *Phalluspistol*. New Yorkban a bárónő assemblage-szobrokon és -festményeken dolgozott, az utcán összegyűjtött szemétből és kacsatokból készített műveket. Úgyszintén közismertté vált talált tárgyakból tervezett ruháiról, megteremtve az „élő kollázs” műfaját, amely eltörölte az élet és a művészet közötti határokat. Mindössze néhány alkotása maradt fenn. Néhányuk talált tárgyakból összeállított ismert alkotás, mint például az *Enduring Ornament* (1913), az *Eerring-Object* (1917-1918 körül), a *Cathedral* (1918 körül) és a *Limbswish*

(1920 körül). A New York-i Whitney Múzeum 1996-ban újra felfedezte Marcel Duchamp-arkképét (már nem létezik), amely úgyszintén ready-made-jeihez tartozik. A bárónő valószínűleg részt vett Marcel Duchamp híres ready-made-jének, a *Fontainnek* (1917) az elkészítésében is. Irene Gammel szerint a vizelet használatának ötlete a művészeti alkotásban közelebb áll Freytag-Loringhoven szkatologus esztétikájához, mint Duchamp-éhez (lásd Irene GAMMEL, *Baroness Elsa: Gender, Dada, and Everyday Modernity*, MIT Press, Cambridge, 224-225). Emellett Duchamp a nővérenek, Suzanne-nak írt 1917-es levelében jelezte, barátnője vizeletet küldött neki, hogy benyújtsa a Független Művészek Egyesületének kiállítására (amely feltételezhető, hogy nem más, mint Marcel Duchamp *Fountainje*: „Barátaim egyike, aki a Richard Mutt férfi álnevet használja, elküldte a vizeletét egy porcelán edényben, mint szobrot.” (GAMMEL, *I. m.*; „*Did Marcel Duchamp steal Elsa's urinal?*”, *The Art Newspaper*; Marcel DUCHAMP, *Affectively; Marcel: The Selected Correspondence of Marcel Duchamp*, szerk. Francis M. NAUMANN – Hector OBALK, Ludion Press, 2000, 47) 1923-ban Freytag-Loringhoven a kedvezőbb pénzkeresés reményében visszautazott Berlinbe, ahol egy gazdaságilag tönkrement I.világháború utáni Németországot talált. A Weimari Köztársaság gazdasági nehézségei ellenére ott maradt pénztelenül és az örület romjaiban. Az Amerikába kivándorolt közösségből származó néhány barátja, különösen Djuna Barnes, Berenice Abbott és Peggy Guggenheim érzelmi és anyagi támogatást nyújtott neki. Freytag-Loringhoven mentális stabilitása folyamatosan javult, így képes volt elhagyni Németországot és Párizsba költözni. Ennek ellenére 1927. december 14-én gázmérgezésben meghalt. Lehetséges, hogy elfelejtette kikapcsolni a gáztűzhelyet, de az is lehet, hogy valaki a tudta nélkül bekapcsolva hagyta. Halálának körülményei soha nem derültek ki. A párizsi Père-Lachaise temetőben nyugszik.

H. A.

Elsa von Freytag-Loringhoven. Ismeretlen fotográfus (1915-1917 között)

KOMÁROMI PETRA

Az 1918-as Dada kiáltvány futurizmus-kritikája

Párhuzamok, koncepcionális kérdések

„Dada számomra a kezdést és a véget jelentette. A szabad Zürichben, ahol az újságok szabadon írhattak, amit akartak, ahol folyóiratokat alapítottak, és háborúellenes verseket olvastak fel, itt, ahol nem volt élelmiszerjegy és mindenféle »pótelelmiszer«, itt volt lehetőségünk arra, hogy kiordítsuk magunkból mindazt, ami majd' szétrobbantott bennünket.”¹

Richard Huelsenbeck visszaemlékezése idézetünkben önmagában egy nagyon fontos információt hordoz, a dada megszületésének egy kulcsmomentumát, a kiindulópontot. Svájc az I. világháborútól mentes övezet, a háborús sokkot megélt művészek mentsvára, egy háborúellenes pacifista léggör helyszíne és a dada terminus szülőhazája. Ezzel kapcsolatban kiemelendő a háború paradoxona, hiszen a dada egyben háború a háború ellen, a megélt szörnyűségek és a csalódás forradalmi kifejezése. Amikor futurizmusról és dadáról beszélünk, egy nyilvánvaló kapcsolatra világítunk rá: tematikus és műfaji hasonlóságok, párhuzamok, egyfajta kontinuitás. Mindenképpen le kell szögeznünk, hogy a futurizmus nem a dada előfutára, és a dada nem a futurizmusból táplálkozik. Mindazonáltal a dada kétségtelenül táplálkozik a világháborút megelőző izmusok talajából, habár elutasítja őket, ellentmondásos tagadásban nyilatkozik róluk manifesztumaiban, de átvesz tőlük bizonyos elemeket, tudatosan és tudattalanul is. A két mozgalom alapvetően különböző történelmi-társadalmi talajon született meg, függetlenül a viszonylag kevés pár évnyi eltelt időtől, amely maga az I. világháború. A risorgimentót követő, álmából ébredező nacionalizmus, a gazdasági válság, a soha nem látott technikai fejlődés és számos egyéb ok vezetett az I. világháború mint megváltás, a jövőt alapjaiban megváltoztató és egy pozitív utópiával kecsegtető eszményképéhez, melyet a futuristák oly nagyon éltettek. És pont ennek a „másképp”-nek a megélése, a vérengzés és a céltalan öldöklés élménye a dada születésének egyik kiváló oka. Itt hozzá kell fűznünk, hogy a háború éltetése Olaszországban egy alapvető többségi, de nem totális társadalmi jellemző volt. Rengeteg olasz pacifista költő hagyta el a futurizmust éppen a háborús nézetei miatt. Mi az, amit a dada képviselői „ki akartak ordítani” magukból? Hogyan viszonyult a dada a futurizmushoz? Hogyan viszonyult saját magához? Ezekre a kérdésekre keressük most a lehetséges válaszokat Tristan Tzara 1918-as *Dada kiáltványa*² segítségével.

1 Elger DIETMAR, *Dadaizmus*, Taschen-Vince, 2006, 10. old.

2 Tristan TZARA, *Dadista kiáltványok és válogatott versek, 1914–1936*, Orpheusz, Budapest, 1992

F. T. Marinetti: Vitesse élégante (Guido Giudi. Parole in libertà), 1916

A manifesztum kétségtelenül az avantgárd elsődleges műfajává vált, bár nem az avantgárd terméke, hiszen már sokkal korábban megszületett. Mivel az avantgárd irányzatok általános jellemzője a múlttal való gyökeres szakítás vágya, a jövő felé irányulás és rengeteg lehetséges jövőkép megteremtése, nem beszélve a permanens újdonságigényről, ezért megragadni ezen irányzatok ars poeticáját szinte képtelenség. Képlékenységük, sőt maguk a művek ellenállnak az elemzésnek és a rendszerezésnek, kicsúsznak tanulmányozóink kezei közül. A műfaji határok elmosódnak vagy teljesen megszűnnek, a megvalósítás nem egységes, sőt általában minden heterogén. Éppen ezért válik kulcsfontosságúvá esetünkben a manifesztum mint permanens avantgárd kifejezőeszköz, egyfajta ars poetica, amely nem kínál általános érvényű programot, de kijelöl bizonyos határokat, bizonyos értékeket vagy értékmentességet, mellyel az adott mozgalom élni kíván. Határokat szab a határtalanságnak. Marinettinél és a futuristáknál a manifesztum egy konkrét programot jelöl, az 1909-es botrányosnak számító *Futurista kiáltvány* megjelöli a mozgalom kiváltó okát, az Olaszországban terebélyesen szunnyadó, mindent átítató passzátizmust, a kizárólag a múlt felé fordulást, kijelöli a lehetséges futurista jövőt, kiterjed szinte minden művészeti ágazatra, és konkrét műfaji megvalósításokat javasol. Ez a viharos, megbotránkoztató belépés Itália szellemi piacára azonban az ellenállás dacára hamarosan rendkívüli népszerűsége tett szert, rengetegen csatlakoztak hozzá, a múlttal való radikális szakítás és a jövő védjegye lett. A futuristák számszerű növekedése nemcsak a tematikai horizontot bővítette, de a mozgalom heterogeneitását is az egekbe emelte, kisebb, egymással szembenálló körök és egyedülálló újítók működtek egy zászló alatt. Egy ilyen kisebb kör vált ki a futurizmusból nem sokkal a háború előtt, mintegy reakcióként a futurizmus háborúszenvedélyére. Ezen a ponton kell visszatérnünk az 1918-as dada-kiáltványhoz. Miért is olyan érdekes ez a kiáltvány? Mint említettük, a dada az elemezhetőség határait feszegeti, egyfajta radikális végpont, megragadása bármilyen szempont szerint is nagyon nehéz. A mozgalom elméleti alapjait Tzara fogalmazta meg már két évvel korábban, 1916-ban, *Antipyrine úr első menyeyi kalandja* című művében, mely kijelöli a dada szembenállását a megelőző izmusokkal, így a futurizmussal szemben is, megfogalmazza az antistílust és a nihilizmust. Konkrét utalás található a szövegben a Marinetti-féle automobil-eszményre, mely „olyan érzélem, amely eleget dédelgetett minket absztrakciónak lassúságával”. Amikor Tristan Tzara 1920-ban Párizsba költözött, akkor jelent meg a *Hét dada kiáltvány* című munkája, mellyel rendszerezni kívánta a mozgalom lényegét. Ennek egyik darabja a rendkívüli fontosságú, 1918-as *Dada kiáltvány*, amely a mozgalom definiálására tesz kísérletet, elfogadván a definiálhatatlanság tényét. A szöveg hadakozik saját magával és az egész világgal, szinte tapintani lehet, hogy mennyire él. Nézzük tehát a kiáltvány főbb pontjait egy már elmúlt, de aktívan élő futurizmus jegyében.

A felütés általános ellenkezés a kiáltvány ellen, az ábécé ellen, a számok ellen, és minden ellen, amit a hagyományos művészet magára öltött.

Kiáltványt írok, és semmit sem akarok, bizonyos dolgokat mégis kimondok, és elvből a kiáltvány ellen vagyok, ahogy az elvek ellen is.

Kulcsfontosságú mondat ez, a már említett „háborúval a háború ellen” megnyilvánulása, a kiáltvány-műfaj kritikája és önkritika. Érdekes megvizsgálni a tartalmi szerkezetet is: a manifesztum sorra veszi a dada keletkezését, irányelveit, határait, képviselőit, jövőjét, mindazonáltal szinte minden egyes meg-

állapítás abszurd költői képekbe bújik vagy azokban végződik. A nonszensz és a kiáltvány aktív, kreatív kapcsolatban állnak. Elsőként a dada terminusának vizsgálatával foglalkozik Tzara. A terminus kétségtelenül szerves alapja a mozgalomnak, és habár a FuTurizMus is jelképes, ezenkívül magában rejtí alapítója monogramját – ám a DADA valami mást is takar. Sok mindent jelent és semmit sem, keletkezése bizonytalan, megmagyarázni nem lehet, és nem is kell. A magyarázó csaló, cselszövő. Fontos egzisztenciális problémára világít rá Tzara: a rendszerezés, elemzés nélkülözhetetlenségére. Az ember rendszerekben gondolkodik, pedig nincsenek örök érvényű rendszerek. A dada szó hallatán minden kritikus rögvést a szó jelentése után kezd kutatni, tanulmányok jelennek meg róla, kritikák, majd befejeződik az elemzés, elérkezik az „untató befejezettség”. A kritika szemléletes kritikája és a műalkotás újraértelmezése bontakozik ki a szövegből. Mit ad a dada a rendszerezés, az egyetemesség és a pozitivisták gondolkodásmód hamis eszményképeivel szemben? Az egyén féktelen szabadságát, spontaneitást, közvetlenséget, mindig időszzerű és kockázatos elképzeléseket. A szolgátság ellen küzdő dadának valójában önmagát kell elpusztítania, hogy tovább éljen. Végül a dada megöli a dadát.

A következő bekezdésben a dadaisták csoportjának jellemzése olvasható: a függetlenség, bizalmatlanság, szabadság után vágyakozó költők összetartozása ez, akik nem tartoznak a háború előtti izmusok köreiből, melyek „formális ötletek laboratóriumai”. A kubizmus és a futurizmus kritikájából Tzara lépésről lépésre felépíti a dada világméretűt, amely nem kíván támaszkodni az őt megelőző mozgalmakra, de nem is határolódik el tőlük. A Marinetti-féle futurista kiáltványt és a dada-kiáltványt olvasva sok helyütt érzékelhető párhuzamot tudnánk vonni.

Lerombolom az agy és a társadalmi rend fiókjait: a cél mindenütt demoralizálni, és a menny kezét a pokolba, a pokol szemét a mennybe hajítani, az egyetemes cirkusz termékeny kerekét újra beindítani a valóságos hatalmakban és minden egyes egyén képzeletében.³

Ez a bekezdés egyértelműen életre kelti a futurista kiáltványok hangulatát, a futuristák elképzeléseit. Sőt talán nem túlzás állítani, hogy elméleti síkon sem áll messze az idézet az 1909-es futurista kiáltványtól. „Le akarjuk rombolni a múzeumokat, a könyvtárakat, az akadémiák minden fajtáját, és harcolni akarunk az erkölcsösködés, a nőmozgalom és minden megalkuvó vagy hasznos hitványság ellen.”⁴

Elérkeztünk egy fontos ponthoz: a filozófiához. Valójában visszakanyarodik a szöveg a rendszerezés, kategorizálás témájához, kivetítve azt az emberiségre, a filozófiára, a pszichoanalízisre és a tudományra általánosságban. Az eredmény ugyanaz: „nincsen végső Igazság”.⁵ „A legelfogadhatóbb rendszer az, hogy közülük elvből egy se legyen.”⁶ Ez vezet el a spontaneitáshoz, a művészethez mint egyszerűséghez, ami nem gyötör.

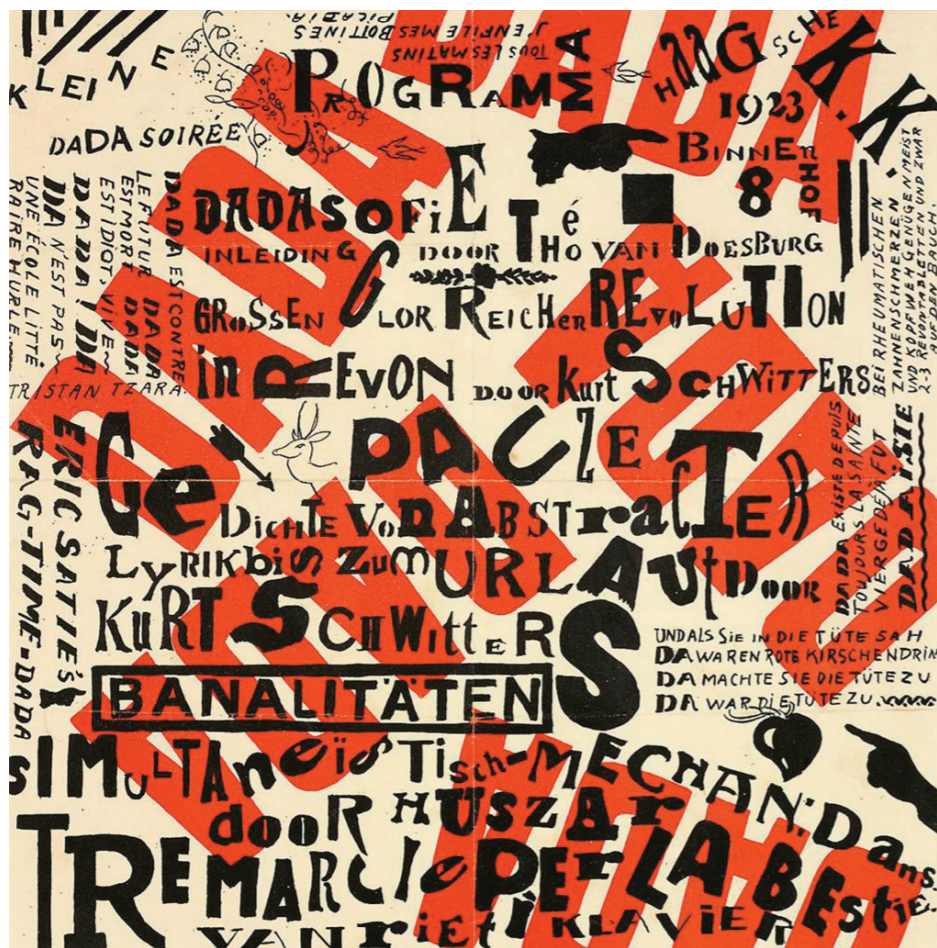
3 *Uo.*, 38.

4 Filippo Tommaso MARINETTI, *A futurizmus megalapítása és kiáltványa* = Szabó György, *A futurizmus*, Gondolat, Budapest, 1964.

5 Tzara, *I. m.*, 39.

6 *Uo.*, 40.

Kurt Schwitters, Theo Van Doesburg: Kleine Dada Soirée, 1922

Erőtéljes, egyenes, pontos és örökre meg nem értett műalkotásokra van szükségünk. A logika bonyodalom. A logika mindig hamis.⁷

A logika és legvégül az erkölcs mint a dadaista művészet ellenségei, az egyetemes jó romboló hatása, a címeragasztás, az emberek mint az élet bábjai tűnnek fel a manifesztum záróakkordjaként. Ezek felé a dada undorral fordul, és minden eszközzel harcolni kíván ellenük. A *Futurista kiáltványhoz* hasonlóan a befejezésben itt is megtalálható a felsorolás, amely tömören összegzi, mi is a dada, és amely a következőképp zárul:

⁷ Uo., 41.

Szabadság: **DADA DADA DADA**, görcsös fájdalmak ordítóása, ellentétek és minden ellentmondás, groteszkek, következetlenségek összefonódása: AZ ÉLET.

A dada maga az élet, mely a mozgalom alapvetően mély, transzcendens realizmusáról tesz tanúbizonyítást. A groteszk, a bizarr, a botrányos – ezek nem hasztalan, megbotránkoztató vagy csupán figyelemfelhívó eszközök – mély pszichológiai tartalmat, az emberiség valódi lényegét és krízisét próbálják meg leképezni. A futurizmus is – a maga radikalizmusával, erőszakosságával – felszínesnek tűnt, és sokaknak a mai napig tűnhet, de alapvető problémákra világított rá. Talán nem túlzás azt mondanunk, hogy a dada vizsgálatokor egyben egy lépéssel közelebb kerültünk a futurizmus egyfajta kritikájához is. Amikor erről a két irányzatról beszélünk, mindkét esetben rendkívül heterogén csoportok alkotnak egy közös irányzat neve alatt rövidebb-hosszabb ideig. Nem biztos, hogy feltétlenül gúzsba kell kötni egy bizonyos rendszert, amely minden csoporttagra érvényes; lehetséges, hogy egyáltalán nem az egységes irányelvekben rejlik a mozgalmak modernitása, hanem épp ellenkezőleg, az egy elképzelés köré fonódó inkluzív jelenségben, mely szabadon hagyja alkotóit, s ezzel igazolja saját modernitását. Egy kicsit talán nagyobb a kohézió a dadaizmus különféle megnyilvánulásai között, beszélhetünk *par excellence* dada művekről, tárgyakról, de mindezek egy út felé vezetnek, az önpusztítás felé. Folytatható program híján a dada hamar elhalt, megnyitva az utat az új irányzatoknak, míg a futurizmus – egyre táguló és egyúttal egyre heterogénebb horizontján – minduntalan új utakat próbált keresni merész elképzeléseinek megvalósításához. Mindemellett természetesen a dada és a futurizmus alapvető különbsége magára az életre vezethető vissza, két eltérő társadalmi-politikai valóságot. Két, időben közeli, valójában azonban igen távoli korban üvöltöttek magukból ki azok a bizonyos „dühödt oroszlanok”.

SZIRMAI ANNA

Színes-szagos olasz performanszművészet

Giovanni Fontana, Nicola Frangione, Roberto Rossini:

Italian Performance Art. Progetto della Associazione Culturale Harta Performing,
Sagep Editori, Monza, 2015.

Az észak-olasz Monza városához köthető Harta Performing kulturális egyesület két éves munkájának eredményeként jelent meg idén az *Italian Performance Art* című, kétnyelvű (angol-olasz) kötet. A Giovanni Fontana, Nicola Frangione és Roberto Rossini kezdeményezésére közösségi finanszírozással megvalósult projekt eredménye a könyv. Olaszországban az utóbbi évtizedben megerősödött a performanszkultúra, egyre szélesebb körben válik ismertté ez a művészeti ág. A könyv az utóbbi évek fejlődési irányait, a kortárs kísérletezés és a technológiai vívmányok lehetőségeit tekinti át, emellett nemzetközi szinten jelentős kutatók tanulmányait közli. Egyben átfogó képet ad a performanszművészet változatos értelmezési stratégiáiról, és a jelenség költészeti, multimediális és színházi kapcsolatai felől is vizsgálja a témát. Nem pusztán panorámaképet kapunk, a kötet – páratlanul gazdag szakbibliográfiai anyaga mellett – több mint száz oldalt fordít a történeti gyökerek felderítésére és a kortárs performanszkultúra jelentős alakjainak gazdag, színes fotóanyaggal bővített bemutatására. Az összeállítás talán legnagyobb érdeme a történeti fejlődési ív gondos megrajzolása mellett a tanulmányokban felvetett izgalmas elemzési szempontok jelenléte.

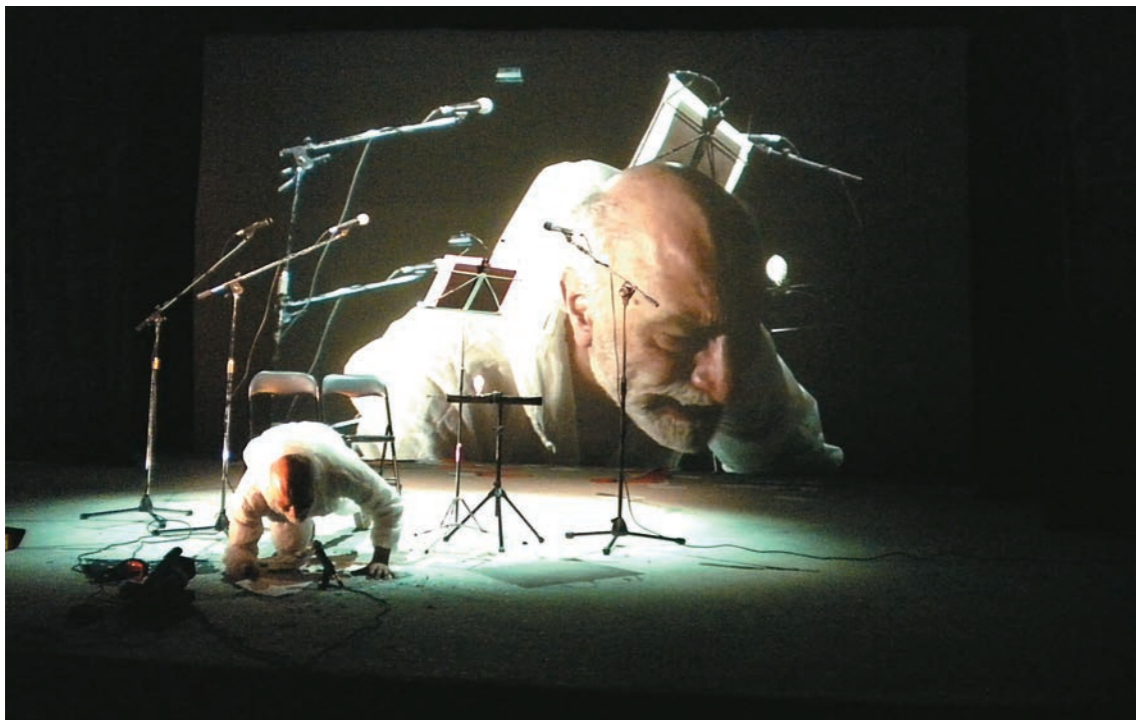
A kortárs olasz performansz egyik emblemikus alakja, Giovanni Fontana érzékletesen mutatja be a performanszművészet, a futurista hangköltészet és a kísérleti színház szövevényes kapcsolatait. Ennél is érdekesebb azonban a történeti szekcióban szereplő másik Fontana-szöveg: *Action poetry in Italia: il corpo in azione nello spazio della ricerca performativa* (*Akcióköltészet Olaszországban: a cselekvő test a performatív kutatás terében*). A tanulmány a performanszkultúrában kulcsfontosságú test sokszínű referencialitását járja körül. E lényegi elem szerepének megértése közelebb vihet a performanszművészet – a közönség számára gyakran nehezen értelmezhető – jelenségével szembeni ellenállás feloldásához.

A tanulmány a hatvanas évek közepétől követi végig a test átalakuló szerepét a művészetben, elsősorban a performatív kísérletek területén. A test mint akcióművészeti alany és tárgy már a futuristáknál megjelenik, akiknek poétikájában a művészet (költészet) egylényegűvé válik a közvetlen tettekkel; az *art-azione* (*Aktionkunst, Action Art*) közvetlen hatást tesz a nézőre. A meghökkentés és a botránykeltés nem titkolt célja a futuristáknak, bár a kortárs közönség nem volt mindig együttműködő. Elvitathatatlan eredménye volt azonban a „polgárpukkasztó” csoportosulásoknak az emberi hang felszabadítása is: a hangköltészeti kezdeményezések évtizedeken át a futurista experimentális hangzásból indultak ki. Arrigo Lora-Totino a hatvanas-hetvenes években népszerű futurista hangköltészeti esteken reprodukálta Marinettiék művészetét. Az akcióművészet mellett részben a happening műfaja is köthető a futurizmushoz, és a későbbi fluxus-kezdeményezések inspirációi között is megtaláljuk a jövőbe néző kísérletezőket. A test teatralitása a hatvanas évek végétől kezdve és a hetvenes években meghatározóan eltolódott a radikális kifejezés irányába. A body art az emberi testet közvetlen élő entitásként használja, amely a szellem és a személyiség korlátai alól felszabadult, tiszta elemi erővel dolgozik. „Il corpo è una creazione permanente, una continua costruzione” („A test állandó alkotás, folyamatos építkezés”) – Gina Pane, az olasz testművészeti kultúra jelentős képviselője így foglalta össze a jelenség lényegét. A privát szféra és a közösségi tér közötti határok eltörlése, a sadomazochisztikus és erotikus elemek, vér, könny és izzadás gyakori szereplői a testművészeti munkáknak. Gina Pane, Ketty La Rocca, Vettor Pisani, Fabio Mauri, Fabrizio Plessi mind más és más eszközkészlettel fordultak a testhez és a közvetlen művészeti akciókhoz. Volt, aki élesben, saját testén „kísérletezett”, mások a fotó vagy a film médiumán keresztül közvetítettek üzenetet. A művészi élmény, a katarzis a közönség és a művész brutálisan közvetlen kapcsolatából ered, és így a voyeurizmus, a tiltott látványosságok vonzalma is erősen hozzájárul a body art erejéhez.

A test fetiszizálása mellett a kísérleti performansz előtt a másik út a gesztus és a hangzó kísérletek folytatása. A hatvanas-hetvenes években virágzó kísérleti költészeti kultúra termékeny inspirációként szolgált a performanszkísérleteknek is. Az 1963-ban, Firenzében megalakult Gruppo 70 tagjai, Lucia Marcucci, Eugenio Miccini, Lamberto Pignotti és Giuseppe Chiari a költészet és az akció közötti átmeneti műfajokkal foglalkoztak. *Poesia e no* (*Költészet és mégsem*) című költészeti előadásait (*poesia-spettacolo*) a performansz, a szavalat és a tömegkultúra elemeiből gyúrták össze. A Gruppo 70 sajátos vizuális költészeti kifejezésmódja – a tömegkultúra, a színes lap- és újságkivágások, a reklámok vizuális közlésmódjainak átvételével – a fogyasztói kultúrán ironizál. Ebbe a közegbe pontosan beilleszthető a költészeti performanszkísérlet. A meghökkentő elemek megszólaltatásából létrejövő koncertek, a képregényeket idéző vizuális költemények mind a spatolai totális költészet felé vezető út állomásai. A performanszkultúrának szerves részét képezi a hangköltészeti kísérletezés többirányú fejlődése. Nemzetközi szinten az olasz kísérletek a futuristák óta megőrizték központi szerepüket. Arrigo Lora-Totino a hatvanas évek Filippo Tomaso Marinettije, legalábbis a hangköltészeti kísérletek vonatkozásában. Az intermédia elméletének kifejlődése, a technológiai újítások (magnetofon, hangvisszajátszás) is hozzájárultak a korszak hangzó közegének felvirágzásához. Sorra születnek az elméleti munkák is ezidőtájt, melyek egészen a kortárs digitális jelenségekig kiterjedve meghatározó teoretikus háttérnek tekinthetők.

Roberto Rossini tanulmányában a hatvanas évektől kétezerig tekinti át az olasz performanszművészet fejlődését. A szöveg új nézőpontból, a performanszművészetre ható inspirációk és a jellemző témák felől

közelíti meg az olasz szcena egyedi útját. A gesztusművészetként értelmezett performansra tett nemzetközi hatások közül a japán Gutai csoportot emeli ki, valamint az amerikai *action painting* festészeti praxisát. A tér és a test kölcsönhatásából látványos performatív alkotások születnek. A hetvenes évek Olaszországának egyik meghatározó művészeti iránya az *arte povera*, amelynek Germano Celant talált – Jerzy Grotowski *teatro povero* (*szegény színház*) kifejezésére utaló – elnevezést. A „szegény művészet” lényege a visszatérés a materiális gyökerekhez, az őselemek, a természetes anyagok használata egy letisztult művészeti kifejezőmód eszközeiként. Az *arte povera* egyik alapvető megnyilvánulási formája a performans, amely az élet és a művészet közötti hagyományos határ elmosódása után új jelentőséget kap. Művészet és közösség, műalkotás és környezet, egyén és kultúra kapcsolatának kérdéseivel foglalkoznak a korszak performanskísérletei. Természetesen a korszak társadalmi-politikai fordulatai is markánsan megjelentek a performansművészetben: a '68-as indulatok kapcsán az egyén szerepe az osztálytársadalomban égetően időszerű maradt.

A nyolcvanas- kilencvenes években a performanszkultúra egyre szélesebb körben vált ismertté, nemzetközi fesztiválok, kiállítások, találkozók és konferenciák foglalkoztak a kortárs művészeti közeg izgalmas szeptetével. Az *Italian Performance Art* kötetet kiadó Harta Performing Group Monza is számtalan performanszfesztivált szervezett az évek során, ahol a nemzetközi szintér jelentős alkotói mutatkozhattak be. Olaszország-szerte több kísérleti művészeti csoport és központ alakult (Marginalie, Torino; L'Arte Studio,

Ponte Nossa; Container, Firenze; La Cappell Underground, Trieszt; Galleria Neon, Bologna stb.), amelyek helyet adtak és adnak máig az experimentális művészeteken belül a performatív irányzatnak. A kortársi fejlődés természetesen Itáliában sem áll meg, ennek további fázisait remélhetőleg a Harta Performing újabb igényes kötetekben dokumentálja majd.

A VIDÉKISÉG MINT ÉRTÉK

Vidéki szelep I., Teátrum Pincehely Galéria, Miskolc, 2015. október 8. – október 31.

„a vidéki szelepek elzárt emberek
a vidéki szelepek elzárt teste a szellem síkján
előre mozog”

(Fátyol Zoltán)

Különös megnyitón vehettek részt azok, akik 2015. október 8-án a miskolci TPG-ben megjelentek. Az esemény tanulságait az egymástól való függés, az egymásért való élés esztétikai megjelenítése adja. Kétféle modalitás, egy festőhenger monoton nyikorgása és egy fuvola lágy, simogató, melengető futamai, vállalva a különös duó kockázatát, kísérték *Urbán Tibor* képzőművésznak, a kiállítás kiötlőjének, kurátorának és rendezőjének az otthon, a szülői ház, a falu, a haza és a hagyomány iránti aggódásról szóló performanszát. A kiállítás két részből áll, fehér tárgyakkal és falra ragasztott, szekkóvá nemesült, vászonra festett színes akrilképekből. Utóbbiak mostantól kezdve állandó díszítményei az ódon falaknak. A költő Némethi Lajos megnyitójában így fogalmazott: „Fesd fehérre a koszolódo jegesmedvét, a Holdra vezető latorját, székre vetett gúnyád, maszkatot, bőröndödet, az egysejtű tojásokat, az egymást determináló fahasábokat... Szekkon pedig hozd vissza a színeket. Hol emberi kéz a fa ága...” Harmincnégy kiállító mutatkozott be, köztük lengyelek és szlovákok, amiktől az esemény nemzetközi festészeti találkozóvá vált. A miskolci színházmúzeum pincéjének járatai, folyosói, termei, beugrói, lépcsői és szénledobói együtt élnek a kiállított munkákkal.

Dobolnak fülemben Fátyol Zoltán költő-képzőművésznak a megnyitón elmondott szavai, a globalizáció sokfelől vitatott eszméjére reflektáló verssorok. Ez képezi a konklúzió alapját. És még mindig az analógia fogalmán belül vagyunk. A miskolci Teátrum Pincehely Galériában megrendezett *Vidéki Szelep I.* című kiállítás egy sorozat része, meghökkentően formabontó, összezavaróan vagabund, szelektív alcímekkel, a nagyvilágra figyelő tájékozottsággal, mely sokkal inkább mindentudóan naprakész, mint „isten háta mögötti”. Apró részletekre szabdaltságot és tördeltséget szójátékokkal, pszichologizáló értelmezésekkel, tudat alatt örvénylő kérdésekkel felvázolt képletek láncolata ez. A „vidékiség” kezd érték lenni ma Magyarországon, jellegzeteségeinek sokaságával egyre kevésbé negatív kategória, sőt, olykor a Paradicsom látványát nyújtja.

A kezdet 2012 volt, amikor tizenhat meghívott művész két hónapon át, szabad időbeosztásban és szabad tematikával, külön-külön elhatárolt felületen figurális szekkót festett a TPG Galéria lépcső melletti, kis „kápolnaszerű” fülkéjében. Ez folytatódik a mostani kiállítással.

A Nemzetközi Festészeti Találkozó a „kicsit pikánsan áthallásos” *Táj box* címmel jött létre. A kiállított tárgyak idegen szótestekbe oltott, gyúrt szavakkal és betűkkel „land art közeli munkák, objektumok”. A két-

értelműség megértésébe, kategóriákba és ellentétpárokba állított, kinyilatkoztatásszerű értelmezésébe burkolózva, közhelyszerűségüket levetett, sokszor hangoztatott alapigazságok is elhangoznak Urbán bevezetőjében: „Meg kell küzdenünk, szinte öklöznünk kell” azért a tájért, melyet őseinktől örököltünk és szeretnénk átadni a minket követő generációknak. A tájhoz kötődés, nevezetesen annak megélése, hogy a reflexió eszmévé terebélyesedik, elszakad a föld rögétől, európai gondolatként a Föld megmentéséért folytatott küzdelem részévé válik.

Szuggesztív, varázslatos, a vizualitás és az esztétika számára hozzáférhetővé vált világ, amit a kiállításon láthatunk, s szabadság, mely a múlt és a jövő egységéről szól. Ámulunk, szaladgálunk a műtárgyak között. Még beléjük is botlunk, esetleg láthatatlan szálakon lógnak és lengedeznek, mint *Stark Istváné*, vagy egy különös, misztikus jövőbeli zikkurat látványát nyújtják, mint *Láng Eszteré*. Aggódva tartjuk tenyerünket a szakajtóból kiesni készülő tojások alá *Dunai Beáta* munkája előtt. A fehér munkák aligha kerülhetnek el a pszichologizálást, egy folytonosan változó szituáció történetét, amely művészethistóriai esemény. Ami egyik pillanatról a másikra létrejön, az a műfaj ismeretéből adódik. A fehér plasztikák modernizmusa szembeütő. A koncepció elkerülhetetlenül individuális. *Vass Tibor* installációja egzaktságának, racionalizmusának és alkotóképességének gondolati modelljeként kivételes. A körülötte lévő munkák tekintetében nem igényel semmiféle támaszt, sem múltbeli magyarázatot. Néhány munka az ön-elidegenülés és a másban való önmegtapasztalás jegyében készült. Ilyen *Homonna Györgyé*, *Puskásné Pásztor Máriaé*, talán *Urbán Tiboré* is. Utóbbi reprezentatívabb és feltáróbb jellegű. Ellentétben például *Lőrinc Róberttel* vagy *Zombori Józseffel*, akik úgy ábrázolnak, hogy a nyilvánvaló megértés lehetőségét biztosítják. Ez *Kavecsánszki Gyuláról* is elmondható. A vizuális értékek kimeríthetetlen változatosságára utal a lengyel *Janusz J. Cywicki*. Folytatja a platóni dialógust, klasszikus befejezetlenségével lehetőséget kínál a tárlatlátogatóknak a folytatásra, szövetségbe lép vele. Fátyol Zoltán szemé-

Vass Tibor

lyes tapasztalataihoz kapcsolta mondanivalóját. Problématörténeti vázlatnak fogható fel *Lukács Róbert* kisplasztikája is. Elméletalkotó munka.

A kiállítás *Secco Falka II.* című részéhez kapcsolódnak a színes festmények. Elrendezésük különös, az értelmező azt hihetné, hogy megtudott valamit az eredetről, legalábbis belebonyolódott annak megfejtésébe. Aki nem kíván az aktualitás és a tradicionalizmus ellentétével foglalkozni, az jobban teszi, ha inkább csak esztétikai felvetésekre figyel. A választás lehetősége adott, a kiállítás rendezője, Urbán Tibor némi szatirikus éllel a kisméretű képekkel még a mennyezetet is teleragasztotta. Az így készült szekő gazdagsága könnyen megkedvelhető. A falak, beleértve a mennyezetet is, vizuális események gazdag tárházát szuggerálják. Egymással való szembeállításuk azonos a szokásos élményfogalommal. Megrendülésében a művész és a műértő egyaránt megmérettetik.

Összegző, szemmel láthatóan esztétikai tapasztalatokat sugalló művészként említhetjük *Pálfalusi Attilát*, *Lenkey-Tóth Pétert*, *Dunai Beátát* vagy a szlovákiai *Emilia Zavackát*. A lengyel *Danuta Tohl* képzőművészeti újra-felismerésre, egyeztetésre, összevetésre tanít. Problémaidézésével ugyanezt teszi *Láng Eszter* is szekő-képén, mesterének, *Torok Sándornak* a világához tesz hozzá valami fontosat, kevés eszközzel, a klasszikusok biztonságával. Műve példája annak, hogy a kevesebb, de kifejező elem átütő hatást biztosít. A dőlt vonalak vertikális és horizontális közti elhelyezkedése, a világos és a sötét foltok ellentéte, a mélyzöldek sötétsége tájképi elemekre utal.

Az anyagot néhány szép, rajzos munka teszi izgalmassá, mint amilyen *Horváth Kinga*, *Homonna György*, *Veres Attila*, Urbán Tibor vagy a szlovákiai *Edita Voluščoková* meg *Burai István* alkotása.

Sokak szerint az alkotó szándékát úgy érthetjük meg könnyebben, ha a kompozíciós elemeket vizsgáljuk. A lendület, magabiztosság, a felfokozott szuggesztivitás gyakran önmagában is élvezhető elrendezést

nyújt. Itt kezdődik a teremtés, ez a szelep. A Révai Nagy Lexikona írja: „Ha az orsóra erősített kézi kereket forgatjuk, akkor a szeleptányér emelkedik vagy süllyed, s a két csőrész közt ily módon vagy összeköttetést létesít, vagy megszünteti azt.” A műalkotás kicsit olyan, mintha a szelepet helyettesítené. Mintha madártávlatból látnánk egy várost. Ezen kívül minden más érdektelen. A festmény, a plasztika, az installáció, a performansz betölti a teret. Innen nézve hihetetlennek csakis a kiállításon kívüli világ tűnik.

MAGÉN ISTVÁN

Urbán Tibor

Fotó: Art Lover

23 + 1 ÁRNYALAT

A Magyar Elektrográfiai Társaság kiállítása, 2015. július 16-31.

Tisztelt Hölgyek és Urak! Kedves Kiállító Művészek! A mai kiállításon szereplő művek a mediális művészetek széles területéhez tartoznak. Vizsgálhatók a grafika új műtípust teremtő sajátosságai felől és az elektromos eszközökkel létrehozható művek szélesebb kontextusában, avagy tisztán művészeti aspektusból és a művészet társadalomba ágyazottsága vagy a férfi és női alkotói látásmód felől is.

Egy biztos, az 1970-es és 1980-as évek vége közötti hőskorszaknak, majd az ezt követő kibontakozási időszaknak, melyben az elektrográfia megtalálta a helyét a magasművészetek között - holott eredendően az undergroundról startolt és másolóművészetként jelent meg - sok-sok tanulsága van.

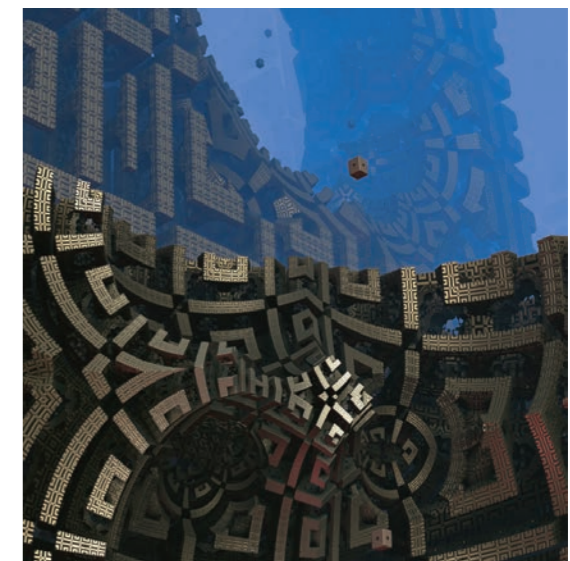
Legfőképpen az, hogy ezt az új útkereső és önállósuló időszakot nagyon komolyan kell venni. Eredményeit, lényegét és értelmét nem szabad szem elől téveszteni, példaértékűként kell kezelni, mert erre a művészetre is igaz, hogy csak addig képes egyetemes értéket teremteni, amíg világosan körvonalazható saját önképe, tehát az, hogy honnan indult, hová akar menni és mit kell tennie ahhoz, hogy oda is érjen. Továbbá: amíg a külső-belső világot érvényes valóságként képes művészeti színvonalon újrateemteni a maga tiszta és sajátos eszközeivel.

A mai technikai fejlődés a posztkapitalista globalizáció csodafegyvere, amely egyrészt a művészetet a maga gazdaságpolitikai céljait erősítő struktúrájába tereli, hogy eszközként használhassa saját világgazdasági céljai eléréséhez. Ez nem új dolog az emberiség történetében, csak a léptéke az, ami példa nélküli: a világot lefedő gyorsasága, azaz a térbeli és időbeli egyidejűsége.

Másrészt, ahogy a '90-es évek művészete is mutatja, a mai poszt-szocialista országok művészetének nyugati egyenjogúsítása csak azáltal érhető el, hogy önreflexiója megfelel-e a nyugati művészeti piacgazdaságnak.

Az elektrográfia kivételes jelentőségét éppen az biztosítja, hogy fontos feladatot tölt be a világ változásának követhetőségében, a humanista szellemi és művészeti értékek fenntarthatóságának megőrzésében és a világ új képének a megteremtésében. Éppen ezért egyre nagyobb felelősség is hárul az intermédia területén alkotó, köztük az elektrográfus művészekre.

A technikai eszközhasználat magyarországi elterjedése a hazai képzőművészet számára az autonómia új lehetőségéhez teremtett korszerű alapot, és nyitott új utakat. Az elektrográfia úttörői - köztük a mail art fontos

Gábor Éva Mária

konceptuális művészei, néhány fotográfus, a Xertox és a FÁME, majd Árnyékkötők művészeti csoport, s pár elszigetelten dolgozó, magányos művész, illetve technika-fejlesztő - a képköltés új eszköztárát hozta létre, mely egyből kompatibilis volt a világban zajló művészeti változásokkal és az elektrográfiai eredményekkel. Tehát nem kényszerült a nemzetközi trendhez való igazodásra, hanem a japán, koreai, kanadai és más, korábban csak a tradicionális művészetéről ismert országok kortárs művészetével együtt azonnal szinkronban állt a világban létező és keletkező valamennyi új, úgynevezett kísérleti technikai művészetekkel. A hagyományos sokszorosító grafika és az elektrografika genetikai folytonossága a grafika más művészetekkel való egyenértékűvé válását generálta, s ugyanez figyelhető meg az intermediális művészet többi területén is: a fotó, a videó, az installáció, a film és az animáció digitális technikával való kereszteződése önálló műformákat teremtett, s a '90-es években az új média megjelenéséhez vezetett, mégpedig úgy, hogy nem maradt érintetlen a festészet és a szobrászat s a többi vizuális művészet sem.

Jelen kiállításon az úttörők nyomának kiszélesítését végző MET női tagjainak az alkotásai láthatók. 23 művész 23 munkája, a spektrum 23 színében, szó szerinti és átvitt értelemben is.

Haász Ágnes, aki Dárdai Zsuzsával a legelső elektrográfiát alkotó nőművész, s alapítója, egyben a kezdetektől vezetője a Magyar Elektrográfiai Társaságnak, amely továbbvitte és a digitális médiumokkal kiszélesítette s új szintre helyezte az Árnyékkötők elektroaurát teremtő törekvéseit, olyan emblemikus értékű, szimbolikusan is értelmezhető munkát állított ki, melyben a xeroxgrafika és a komputergrafika, valamint a nálunk a régi és új színönimájává vált figuratív és az absztrakt művészet magas fokú szintézise valósult meg.

A kiállításon a már klasszikussá vált elektrografikai technikáktól - nyújtás, torzítás, nagyítás, formakivonás vagy más redukciós képköltői folyamatok, színváltoztatás, részekre bontás, elemenként átdolgozott részek egymásba fűzése, szín- és képrétegek új képpé integrálása - a szöveg munkán, az installációs digitális grafikán, a digitális montázon át a videóig nagyon sokféle műtípussal és azokon belül is egyéneként eltérő művészi törekvéssel találkozunk.

A papíralapú műveknél leggyakoribb műforma a digitális kollázs, melynek egyedi technikákkal való variálhatósága árnyalatgazdag képekben bontakozik ki.

Ugyancsak gyakori a digitális fotóból, annak nyomtatott, szkennelt, másolt változatából való kiindulás, s az eredeti kép mint nyersanyag totális esztétikai átalakítása: gazdagítása vagy fokozottan reduktív transzponálása, mellyel újabb és újabb kontextusok, gondolatok és olvasatok születnek.

Sokféle felfogás és egyéni nyelvi törekvés figyelhető meg a tárlaton a festői, a grafikus, a tisztán digitális, a térbe hatoló és a filmi kifejezésig, az elektrografia lényegét jelentő fények, a közeli és távoli nézőpontokat keresztező és szintetizáló formák, a fizikai, lelki, érzelmi jelenségek újra- és átértelmezéséig.

Hogy más-e a női elektrográfusok világlátása, alkotásmódja és nyelve, mint a férfiaké, az is megválaszolható a színhasználatból, a témák lírai megközelítéséből, a harmóniára törekvésből, az egybecsengő forma-, szín- és képelettársításból, a képköltő módszerek és a szellemi, esztétikai teljességigény más és más súlypontra épített szintéziseiből.

Kedves Vendégek! Tisztelt Művészek!

Egy nagyon szép, nagyon gazdag és változatos, sokféle élményt és tanulságot magában foglaló kiállítás megnyitóján vagyunk. Fogadják szeretettel a műveket.

N. MÉSZÁROS JÚLIA

Enyedi Zsuzsanna

HAász Ágnes

Kelecsényi Csilla

ÉDES EURÓPA

Az Erdőszőlői Nemzetközi Művésztelep kiállítása, 2015. augusztus 8-28.*

Amikor az Erdőszőlői Nemzetközi Művésztelep 2015-ös táborozásának a címe – „hívó szava” – megszületett, még nem volt ennyire aktuális ez a jelzős szerkezet. Mégis már akkor éreztem, hogy a felmerülő kérdésekre nem lesz egyszerű választ/válaszokat találni, mégpedig azért nem, mert annyira bonyolult és összetett gondolat-halmazok között kellene valamiféle vezérfonalat fellelni,

* Kilenc országból 35 művész vett részt a művésztelepen és állított ki az MMG galériában. Kiállító művészek: Barate Ágnes (H), Bartus Ferenc (H), Besenyei Zsuzsanna (H), Dér Virág (H), Sándor Dóró (D), Cservenka Edit (H), Elekes Károly (H), Fejős László (H), Kärstin Franke-Gneuss (D), Garda Aladár (D), Gesine Grundmann (D), Uta Heinecke (A), Arkadius Ignasak (PL), Kácsor László (H), Laurens Litaucas (LT), Miyuki Kido (J), Larissa Leverenz (A), Lipták Ágnes (H), Angela Lubic (D), Dagrún Matthiasdóttir (IS), Karl Menzen (D), Miguel Mothes (D), Nagy Árpád Pika (H), Nagy István (H), Németh Tamás (H), Roochika (GB), Kristine Schnappenburg (D), Sebestyén Zoltán (H), Sztás Bernadett (H), Taskovics Éva (H), Jozef Tihanyi (SK), Lata Upathyaya (GB), Varga József (H), Ivo Weber (D), Zirczi Judit (H).

amely minimum egy hosszabb tanulmányt igényelne. De arra is rájöttem, hogy nem föltétlenül szükséges ilyesféle célt kitűzni, elég, ha bizonyos kardinális kérdések felvetésével a közös gondolkodás lehetőségére nyitunk teret. Európai életterünk milyenségének vizsgálatát tűztük ki tehát célul.

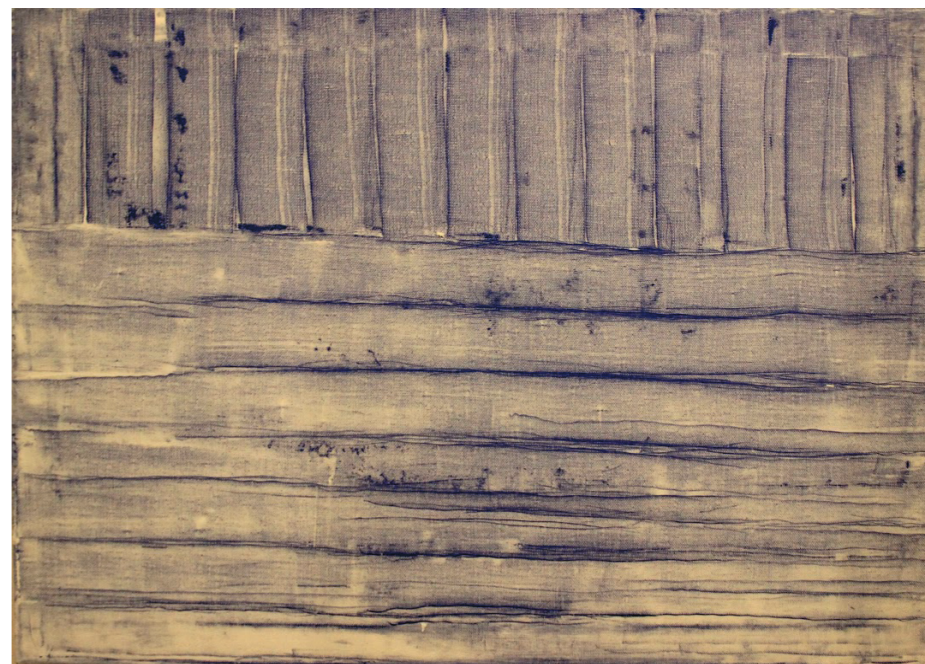
Mitől is *édes* számunkra ez a hely, amit manapság egységes Európának tekintünk, és amely napjainkban a világ más térségeiben élők számára is egyre vonzóbbá kezd válni? Bizonyára nem a távol; s közelmúlt történelmi eseményei teszik azzá, hiszen nem is olyan régen, még ennek a földrésznek a szomszédos országai álltak szemben egymással véres háborút folytatva, és talán még ma sem állíthatjuk meggyőzően, hogy minden konfliktustól mentes Egyesült Nemzetek Európája ez a kontinens.

Én a magam részéről a kultúrája miatt nevezném édesnek – és ellenállhatatlanul vonzóknak – ezt a földrajzi helyet. Különösen a képzőművészet területét vizsgálva tekinthetjük kiemelt helyszínnek, hiszen ha csak az utóbbi másfél évszázadra fókuszálunk is, láthatjuk, ezidőtájt a vizuális művészetek területén minden fontos esemény itt zajlott le.

Kortárs művészetünk meglehetősen zaklatott időszak volt ez a periódus. Az elmúlt 150 évben, mondhatjuk, hogy bejárta a poklok poklát, míg nem Malevics művészetében – etikai megfontolásból ugyan – eljutott a nullpontra (fehér alapon fehér négyzet). A későbbiekben a megújulásra vágyó művészet a maga önvizsgáló konceptuális törekvéseivel az új médiák felé nyitott teret, ami aztán a művészet expanzióját eredményezte (közel ötven irányzat jött létre néhány év alatt). Olyan utakat járt be ebben a rövid periódusban, amelyeket az elmúlt hatezer év alatt tán egyszer sem.

Érdeemes tehát elgondolkodnunk, napjaink kortárs művészete miként is kapcsolódik a közelmúlt szellemi törekvéseihez, hogyan is sáfárokodik a nagy elődök alkotói eredményeivel?

NAGY ÁRPÁD PIKA

Arkadius Ignasak

Nagy Árpád Pika

Miguel Mothes

Fotó: Szirányi István

**ARCOK, ÖNARCKÉPEK,
HETVENES-NYOLCVANAS ÉVEK**
*Szirányi István kiállítása,
2015. szeptember 3-25.*

Jelen kiállításmegnyitó kötelezően időszerűvé teszi számomra, hogy pontosan megfogalmazzam Szirányi István műveihez, munkálkodásához és személyéhez fűződő viszonyomat. A kiállítás címe - *Arcok, önarcképek, hetvenes-nyolcvanas évek* - a személyiség-személyesség jelentőségét, valamint az elmúlt idő egy kitüntetett szakaszát hangsúlyozza. Most én is a személyességet, szoros baráti kapcsolatunk kezdetét, közös múltunkat, a hetvenes évek legelejét idézem. Ez volt a Dési Huber Szakkör-beli tanulmányrajzolás, a főiskolára való felvételizés korszaka. Ez volt a Sirius-koncertek korszaka. Ez volt néhány év múltával a Kaposvárra utazások, a színházba járás korszaka. Ez volt a dzsesszfesztiválok korszaka, utazások Szegedre, Nagykanizsára, Székesfehérvárra, Prágába...

Ez időben találkozásaink helyszíne, második otthonunk a Fiatal Művészek Klubja. Ez volt a Rózsa presszó tevékenységének őskora, hősora. Ekkor fordult érdeklődésünk komolyabban a fotó és a fotózás felé. Szirányi István fürdőszoba-laborjában nagyítottunk éjszakákon keresztül, ott tanultam az előhívást, a laborálást, a vegyszerekkel pepecselést. István ekkoriban készítette *Fény-*

képező-gép-ember című emblemikus munkáját. Megvásároltam a saját Magnifax 4-es nagyítót, a tálakat, a nagyítóórát. Elkövetkezett az Esztergomi Fotóbiennálék idősza, megnyílt Hatvanban az *Expozíció* című kiállítás. 1979-ben közös kiállításunk nyílt Budaörsön, a Jókai Művelődési Házban.

Ennyi emlék, emlékezés közben hirtelen a nosztalgia altató langymelegét érzem ólálkodni. Inkább nevezem kijózanító fagyosságnak, mert ha megvizsgáljuk, a nosztalgia a soha nem volt utáni reménytelen vágyódást jelenti. A megszüpített múltba tekint és keresi benne a támaszt, ami a mára vonatkozik. De ne feledjük, körbenézve fotográfiákat látunk a falakon. A munkák frissek, sugárzóan ötletesek, szellemesen szuggesztívek. Kíváncsi szem, kifinomult irónia élteti a képeket. Lappangó jelentések, utalások, nüanszok, rejtett erotika és exhibicionizmus fűszerezi a fotóhasználatot. A fényképező-gép-ember tapasztalata és érzékenysége gazdagítja az objektív kérlelhetetlen tényszerű leképezését. A fotográfus - ha önmagát vizsgálja, amikor önarcképet készít - tükör helyett saját optikáján keresztül egy másik fotóapparat objektívébe tekint. Szirányi István experimentális fotómunkáit mindig - így ma is - a mediális gondolkodás, a személyes közvetlenség itatja át.

Manapság azon gondolkodom: kinek tudnám továbbadni, hogyan tudnék megválni szeretett, bár még ma sem teljesen kiismert nagytitkosgépetől? Kiszorít műtermemből a felgyült eszközök, tárgyak zsúfoltsága.

Engedjék meg, hogy búcsúzóul Luis Buñuel kissé gyászos, de gyönyörű, reménytelen szövegét idézzem: „Bevalom: bár gyűlölöm az információt, szeretnék tízévenként felkelni a sírból, elmenni a legközelebbi újságosbódéhoz, és megvenni a lapokat. Csak ennyit kérnék. Sápadtan, az újságokkal a hónom alatt végigsuhannék a falak mellett, vissza a temetőbe, aztán elolvasnám, hogy milyen katasztrófális a helyzet a világban, és elégedetten huny-

nám le újra a szemem a sír menedékében.” Én pedig olyankor újra és újra végignézném Szirányi István fotóit a hetvenes-nyolcvanas évekből, és békésen fogadnám, hogy részese lehettem a korabeli valóságnak.

Utóiratként hozzáfűzöm a következő idézetet Roland Barthes *Világoskamrájából*. Szinte biznyságul olvastam újra ezeket a sorokat: „a Fotográfiát nézve soha nem tagadhatom le, hogy a *dolog ott volt*. Benne a valóság és a múlt együtt van jelen. [...] ezt kell a Fotográfia lényegének, noémájának tartanunk. [...] A Fotográfia noémája tehát: *Ez volt.*”

LENGYEL ANDRÁS

HÍREINK

Szeptember 26-án a Magyar Pavilonban, 27-én a Nemzetközi Pódiumon mutatta be költői performanszait Ladik Katalin és Szkárosi Endre a Göteborgi Könyvfesztivál keretében. Ugyancsak 27-én rendeztek kerekasztal-beszélgetést a magyar avantgárd történeti és kortársi helyzetéről, amelyen Ladikon és Szkárosin kívül Kukorelly Endre és a moderátorként szereplő Jonas Ingvarsson, a svéd avantgárd ismert kutatója, egyetemi oktatója vett részt. Külön visszhangot keltett és elismerést váltott ki Ladik Katalin performansza, amely finoman és félreérthetetlenül a menekültkérdés emberi vetületét helyezte a figyelem középpontjába.

Nagy István *Kontraszt* és a Block Csoport *A „test emlékezete”* című kiállítását Szombathy Bálint nyitotta meg a Paksi Képtárban 2015. október 1-jén.

Last Year's Snow - The Hungarian Neo-Avant-Garde In The 1970s & 80s címmel nyílt történeti kiállítás a londoni Austin / Desmond Fine Art galériában, 2015. október 8-án. Közönség elé kerültek Attalai Gábor, Erdély Miklós, Hajas Tibor, Jovánovics György, Ladik Katalin, Maurer Dóra, Perneckzy Géza, Szentjóby Tamás, Szombathy Bálint és Tót Endre munkái.

Bátai Sándor, Szombathy Bálint és Wrobel Péter *60-65-60* című kiállítását Kecskés Péter (*képünkön*) nyitotta meg a budapesti MET Galériában, 2015. november 9-én.

Fotó: Tóth Gábor

Fotó: Art Lover

Pető Hunor *Az idő nekem dolgozik* című kiállítását L. Simon László író, államtitkár nyitotta meg a budapesti K.A.S. Galériában, 2015. november 10-én.

Németh Péter Mikola *Talán* című haikukötetét Zsille Gábor költő, műfordító, szerkesztő mutatta be a Magyar Írószövetség Avantgárd Szakosztálya és Bohár András Köre rendezvényén, a szövetség könyvtárában 2015. október 21-én. Közreműködött Németh Zsófia Nóra versmondó és Weixelbaum Laura Hildebrandt énekmondó.

A horvátországi Pulán megrendezett Vajdasági Napok programjában került sor Szombathy Bálint performanszára a Makina galériában, 2015. november 7-én.

November 12-én a résztvevő művészek kerekasztalával vette kezdetét São Paulóban a *[quem?] PERFOR6* fesztiválja (*sexto fórum da associação brasil performance*), amelyen a kortárs magyar avantgádról beszélő Szkárosi Endre is részt vett.

A stuttgarti Magyar Kultúrintézetben 2015. november 20-án nyílt meg a *Fotosuprematisten* című kiállítás Mányó Sert Károly, Robitz Anikó és Szombathy Bálint munkáiból.

MUNKATÁRSAINK

BÍRÓ JÓZSEF

Budapesten született 1951-ben, költő, performanszművész. 1975-től rendszeresen publikál verseket. Egyéb műfajai: vizuális költészet, műfordítás, kispróza, kritika, grafikai művészet. 1987 óta művészi előadásokat tart, akciókat hajt végre.

DETVAY JENŐ

1956-ban született Budapesten, Párizsban és Budapesten él. 2004-ben az esztergomi Fotóbiennálén második díjat kapott. 1994-ben feleségével, Hangyál Judittal létrehozta a Bolt Kortárs Fotógalériát a magyar fővárosban.

HORNYIK ANNA

1969-ben született Újvidéken. Fordító, költő, novellairó. 1989-ben az Új Symposion szerkesztőségének volt a tagja. 1992-ben telepedett Magyarországra, jelenleg az Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem végzős hallgatója.

KOMÁROMI PETRA

1988-ban született Salgótarjánban. Iskolai tanulmányait főleg Budapesten folytatta. Az egyetemi alapképzést 2006-ban a Pázmány Péter Katolikus Egyetem olasz szakán kezdte meg, a mesterképzést 2010-től az Eötvös Loránd Tudományegyetem modern olasz irodalom szakán végezte. Jelenleg az ELTE Irodalomtudományi Doktori Iskolájának hallgatója. Kutatási területe a futurizmus, az irányzat korai évei, Marinetti és Aldo Palazzeschi munkássága, ezzel összefüggésben más avantgárd irányzatokat is tanulmányoz. Egy nemzetközi folyami hajós cég budapesti szállodai képviselője, tolmács, idegenvezető.

LENGYEL ANDRÁS

1952-ben született Zircen. 1972 és 1976 között a Magyar Képzőművészeti Főiskolán tanult, A Rózsa-kör egyik alapító tagja volt 1976-ban. 1979-től részt vett a nemzetközi mail-art hálózat tevékenységében. 2001 szeptemberétől a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Vizuális Művészeti Intézet Festészet Tanszékének adjunktusa, 2008-ban ugyanitt docensé neveztek ki, majd a Magyar Képzőművészeti Egyetem Grafika Tanszékének adjunktusa lett.

MAGÉN ISTVÁN

1950-ben született Budapesten. Ismert képzőművész, rendszeres publicisztikai tevékenysége mellett elbeszéléseket publikál, könyveket illusztrál. *Isten a fegyvergyőőban* című regényét 2014-ben adta ki a Pont Kiadó.

N. MÉSZÁROS JÚLIA

1956-ban született Mosonmagyaróváron. 1977 és 1982 között pedagógusként tevékenykedett, majd az ELTE bölcsészkarán művészettörténész diplomát szerzett. Művészettörténész-muzeológusi pályája a győri Xántus János Múzeumban indult. 1994-től 2009-ig a Városi Művészeti Múzeum alapító igazgatója volt.

NAGY ÁRPÁD PIKA

1950-ben született az erdélyi Erdőszentgyörgyön. A kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Akadémia festészeti karán diplomázott 1978-ban. A Rákospalotai Múzeum megbízott vezetője Budapesten. Alapító tagja a MAMÚ Társaság Kulturális Egyesületnek és a Block Csoportnak.

SZIRMAI ANNA

1988-ban született Budapesten. Művészettörténetből szerzett diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, majd ugyanitt olasz mesterszakot, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen pedig kultúramenedzsment szakot végzett. Jelenleg az ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskolájában az italianisztikai program hallgatója. Kutatási területe a hatvanas-hetvenes évek olasz kísérleti költészeti tendenciái, elsősorban a konkrét és a vizuális költészet.

SZÜGYI ZOLTÁN

1953. szeptember 9-én született Adán. Az Újvidéki Egyetem Orvosi Karának, majd a BTK Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének hallgatója volt. 1977-1984: a Magyar Szó napilap Tiszavidék című mellékletének munkatársa. 1985-1989: szabadfoglalkozású. 1989-1991: a Magyar Szó munkatársa. 1991-ben Budapestre költözik. 1991-1994: a Református Egyház Társadalmi Missziói központi épületének gondnoka. 1992-1998 a Szivárvány című folyóirat belső munkatársa, irodavezetője. 1998-2006: az Új Mandátum Könyvkiadó szerkesztője. 2006-tól szellemi szabadfoglalkozású. Tizenegy kötete jelent meg.

TÓTH ÁRPÁD [fenyvesi]

Balatonfenyves, 1950-2014. Multimediális alkotó, fő műfaja a grafika és a küldeményművészet volt. Részt vett több Magyar Műhely-találkozón.

VASS TIBOR

1968-ban született Miskolcon. Kassák, Szabó Lőrinc- és József Attila-díjas költő, képzőművész, a Spanyolnátha művészeti folyóirat alapító főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *A Nagy Bibin* (versek, elektrográfiák, Spanyolnátha, Hernádkak, 2014).

magyar műhely

MAGYAR MŰHELY művészeti folyóirat
Ötvenharmadik évfolyam
174. szám - 2015/4

Felelős szerkesztő: Szombati Bálint

Főmunkatárs: L. Simon László

Szerkesztők: Juhász R. József, Szkárosi Endre

Alapító szerkesztők: Bujdosó Alpár, Nagy Pál, Papp Tibor

A borító 1. oldalán Chiara Mulas performansza. Forrás: *Italian Performance Art*. Sagep Editori, Monza, 2015

A borító 4. oldalán Bózsza Evelin *Running Through The Grass 1* című elektrográfiája, 2015

Tördelés:

Layout Factory Grafikai Stúdió

Nyomdai munkák:

mondAt Kft.

www.mondat.hu

Cím/Address:

H-1463 Budapest, Pf.: 823, Hungary

Tel./fax: +36-1-321-4757

Kiadja a Magyar Műhely Alapítvány

1072 Budapest, Akácfa utca 20.

Felelős kiadó: Szombati Bálint

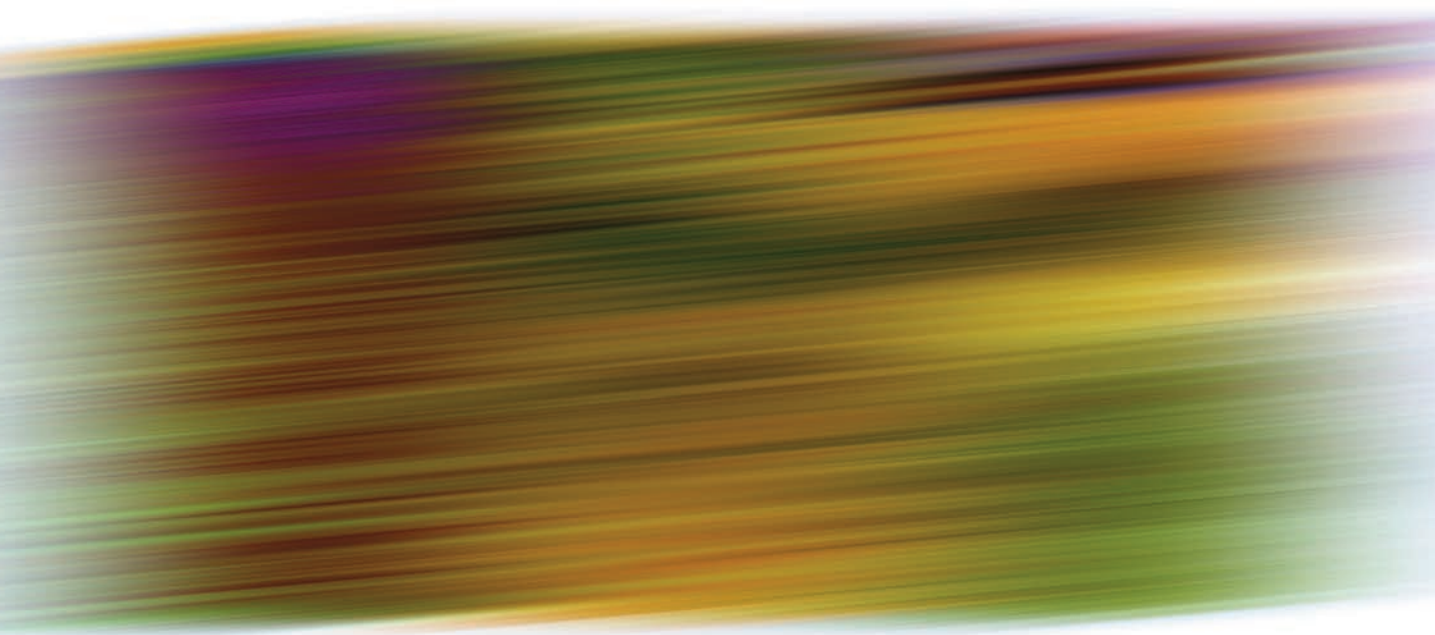
Adószám: 18073946-1-42

Számlaszám: 10102086-09742602-00000000

ISSN 0025-0201

Előfizetési díj: 3000 forint/év

Egy szám bolti ára: 800 Ft

Running Through the Grass 1.

© Evelin ter Wal-Börza, 2015.

